

LUCEAFĂRUL

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A
«ASTREI»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

128

TIMIȘOARA
SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE 1938.

Contribuțiuni la cunoșterea și aprecierea adevărată a muzicii românești^{*)}

de SABIN V. DRĂGOI.

Se afirmă despre muzica noastră și în străinătate și acasă cu o superficialitate și necunoștință de cauză — persistă o credință greșită și înrădăcinată, că muzica noastră este exotică, îmbibată de odor, aromă orientală, dulceagă, care prin urmare nu rezistă unei estetici, unei aprecieri și tratări superioare. Este o calomnie, dacă nu o inconștiență sau ignoranță această sentință rostită de pe înălțimea amvonului științei severe numai în urma unor observări plimbărețe pe meleagurile sufletului românesc.

Influența reciprocă a artei popoarelor învecinate este inevitabilă. Apucături, pocedee muzicale streine se infiltrează în urma călcărilor, stăpânirilor și în urma contactului cu popoarele pripășite ulterior lângă și între noi. Proporția amestecului, firesc și fatal nu ne-a putut însă denatura etnicul în muzică, precum nici sângele, graiul, portul, obiceiurile nu s'au corcit în urma împrejurărilor înșirate și trecătoare, ca să îndreptățească păreri, degradante și jignitoare despre însușirile sufletești ale neamului nostru.

Nu vreau să-mi atribui dreptul de prioritate, să-mi înregistrez patentul, monopolul acestei îndreptări, dar simt că sunt unul dintre acei care sunt datori și pot să o facă. Și vestejind o credință deșartă, am grijă ca să ofer în schimb una nouă și dreaptă, pe care doresc să o strecor și să o solidific în conștiința tuturor.

*

Pentru a urmări și a înțelege mai ușor cazul special al muzicii noastre populare socotesc necesar a împărtăși câteva considerații, principii și păreri în privința aprecierii artei de rasă, artei etnică în general și a muzicii în special. Vom cerceta

---

*) Conferință rostită la Liga Culturală București în 12 Martie și la Radio în 14 Martie 1938.

existența și valoarea elementului etnic în arta populară și factorii ei determinanți. Noțiunea de rasă nu are aici înțeles antropologic, ci înseamnă totalitatea însușirilor sufletești, pecetea comună a unei unități etnice. Expresiile *de rasă și etnic* se confundă și se substituie. Un popor, o națiune, un neam îngrădit într'un teritoriu geografic, sub acelaș climat, cu graiu, cultură, îndeletniciri și aspirații comune, formează o unitate etnică. Fiecare unitate etnică are caracteristicile sale, care o deosebesc de altele popoare. Această deosebire, însușire proprie, specificul său, este elementul etnic, elementul de rasă.

Unitatea etnică se poate întinde și peste hotarele geografice fără ca să prejudicieze existența și tăria elementului de rasă, cum a fost cazul la poporul nostru înaintea unirei. Elementele etnice cari pot caracteriza și închea un neam într'o unitate sunt: graiul, portul, obiceiurile, felul de a trăi și a gândi precum și toate artele. Fiecare popor își imprimă caracterul său, etnicul, deosebirea proprie asupra acestor elemente. Din toate acestea pe noi ne privește arta de rasă în general și muzica în special ca un component al ei

Trei factori determină arta etnică: Natura înconjurătoare cu fenomenele ei, mediul și individul cu particularitățile sale fizice și psihice. Aceste izvoare alimentează arta în general și arta de rasă în special ca un component al artei universale. Firește, etnicul în muzică este mai puțin datorit naturii ca în artele plastice, mai mult își are originea în mediul social și în individul creat de acel mediu.

Muzica etnică la rândul său mai este determinată de graiu, accent, versificație și nu mai puțin de puțința oferită de instrumentele muzicale întrebuințate.

Impulsul, suflul creației poate fi individualitatea artistului sau a maestrului și școalei la care s'a format, și *anturajul*. Acesta poate fi un mediu restrâns, sau o unitate etnică întreagă. Mediul este de natură etnică. Se poate strecura gust strein mediului etnic temporal, sau se asimilează altui mediu de altă rasă, trebuie însă să poarte pecetea etnică orice creație de artă, indiferent cărui mediu sau rasă aparține. Se poate verifica identitatea etnică a oricărei opere de artă. Creatorul ca și mediul se pot îndepărta, despărți definitiv și contopi altei unități etnice. Aceste incursiuni și asimilări nu sunt rare în istoria artelor. Creațiunile diferite ale unui individ sau mediu pot aparține diferitelor rase, de cari au fost influențate. Legătura etnică poate

slăbi, poate dispăre dar atunci se asimilează altei rase. O muzică fără nici un caracter etnic ar fi un fenomen tot așa de neobișnuit, ca un întineric complect. Precum după legile optice lumina se revarsă neîncetat în infinite raze în toate culorile și în toate direcțiile, astfel și etnicitatea resfrânge raze fără încetare asupra creatorului și asupra operei. Și le luminează și le colorează pe amândouă.

Arta și cultura popoarelor nu este creațiune proprie ci numai variantă. Nu s'au născut fiecare separat, ci una dintr'alta. Geniul unei rase este continuarea, evoluția geniilor altor rase. Independență, originalitate, particularitate este totuși, căci se cârmuește după legile rasei, dar nu dintr'un început și nu la infinit. Este originală pentru că ține cont de firescul rasei chiar la achiziționarea elementului geniului strein și respinge contrarul legilor sale etnice. Culturile și artele cu toate particularitățile lor etnice sunt rezultatul evoluției. Arta este mutabilă, ca și rasa. Elementele chiar împrumutate se pot transforma după nevoia și legile mediului, ele se naturalizează, se încetățenesc, ca proprietate etnică. (De ex. o perfecționare aplicată trebuințelor noastre operată asupra unei invenții). Deci rămâne că geniul rasei este variantă, că (și rasa însăși, iar etnicul la fiecare popor în toate artele (manifestările lui) este același: Succesiunea altor rase.

*

Fiecare popor în arta sa etnică variază mai mult sau puțin expresia altor rase. Din arta streină elementele folositoare, ispiti-toare, le studiază, le imitează astfel că în creerul său se întipăresc și se așează în forme de imagini. Având un depozit însemnat de asemenea imagini (formule ritmice, melodice, armonice) pe viitor percepția va fi ușoară și repede. Imboldul extern pe care îl percepe pe calea auzului își are în celulele creerului sem-nii săi cari înlesnesc recepția.

Aceste predispoziții pentru recepționarea rapidă a imaginilor similare prin atavizm se transpun urmașilor. Dacă majoritatea unui popor are o predispoziție unitară față de anumite formule, putem zice că posedă o muzică de rasă, o muzică deosebită, numai a lui proprie. Această predispoziție poate fi stabilă, în creștere sau scădere în măsura în care dispoziția (înclinarea) pentru muzica altei rase îi este indiferentă, în scădere, sau creștere. Muzica etnică poate asimila elementele streine dacă nu se contrazic cu modul ei de expresie etnică.

Prin predispoziția pentru muzica etnică se pot încerca experiențe și măsurături pozitive. Natural nu în sensul matematic, fiind vorba de muzica în complexul ei expresiv și nu de sunetul psihofizic. Stabilindu-se odată punctele cardinale, particularitățile indiscutabile, elementele de rasă a unei muzici, ușor se pot verifica infuziunile streine în fiecare piesă. Firește se presupune cunoașterea și știința formulelor caracteristice. Nu se poate judeca la întâmplare și în urma impresiei, simțirei. Astfel o artă etnică poate să aibă legile și regulamentele ei pozitive cari au orientat și determinat creațiile ei în mod instinctiv și inconștient, dar corect și sigur, pe cari noi le putem stabili ulterior în formă de concluziuni spre a le urma și respecta în mod conștient.

Repet, elementele de rasă streină mai ademenitoare, sau indiferente se pot demonstra, se pot verifica măsură cu măsură într'o melodie etnică. Elementele indiferente contează ca proprii, dar cu o vădită înclinare, simpatie începătoare spre predispoziția altei rase. E stare latentă cum s'ar zice în limbaj medical. Dacă această înclinare e chiar înaintată, nu ne asimilăm imediat, căci predispoziția pentru etnicul nostru încă e mai mare. Dacă predispozițiile sunt egale nici atunci nu înseamnă părăsirea artei proprii, ci numai dacă se generalizează asupra întregului popor — un fel de plebiscit — atunci arta veche devine vazalul artei noi streine. Dacă din această artă streină geniul poporului reușește să desprindă, să asimileze anumite părți să le transforme după legile etnicului său în mod original, iar predispoziția se generalizează pentru aceste elemente răpite dar prefăcute, se naște o nouă artă, o nouă muzică de rasă. Deci arta de rasă și geniul popoarelor nu sunt creațiunea unui neam, ci o simplă cucerire, ocupare. Ca și cucerirea teritorială.

O predispoziție trecătoare pentru arta rasei streine nu e încă distructivă, însă poate slăbi ușor barierele etnice. La o melodie curat etnică, aplicându-se o modificare contrară legilor ei firești poate vesteji caracterul de rasă. Un adaus de alterație minimă care poate răpi farmecul și etnicul unei melodii, sau poate întipări caracterul nostru unei melodii streine se numește *pragul diferențiar*.

Acest prag diferențiar ne călăuzește și ne înlesnește pozitivitatea măsurătoarei estetice a muzicii de rasă. Așadar etnicul nu este sentiment, nu este simbol, ci material pozitiv. (Dr. G. Molnar: Muzica de rasă).

*

Se naște întrebarea: Care este acel material pozitiv, de care ne putem servi? Sunt componentele îndeobște cunoscute ale muzicii universale, cari în muzica fiecărei rase au particularități etnice: Metrul, ritmul, melodia, modulația, cadența, armonia și modul de a le executa, înțona. Aceste elemente componente ale muzicii universale permit posibilități infinite de combinație și își au întrebuițarea lor la fiecare popor asimilate potrivit cerinței legilor etnicului său. Precum o pânză ca fond permite cu aceleași culori brodarile de motive diferite și nesfârșite caracteristice fiecărui neam, precum lemnul și piatra dau posibilitatea de expresie prin cioplirea și încrustarea motivelor etnice, tot astfel și portativul sau instrumentul dă puținții la așezare sau succesiune de tonuri înțonate după anumite reguli și formule cari s'au cristalizat în decursul mileniilor din generație în generație, cum e cazul în speță. Astfel reese clară și netăgăduită existența etnicului în muzica de rasă, muzica populară. Rămâne de văzut care-i, cum e, de unde-l avem, cum ne-a venit și cât cântărește?

*

Revenind la muzica noastră după această lungă, dar necesară divagație, trebuie să mărturisesc, că modestele mele cercetări m'au îndemnat a o împărți din punct de vedere practic în 2 mari categorii: 1) *Muzica tradițională* legată de obiceiuri, culturi divine și solemne moștenită din cele mai îndepărtate timpuri transmisă și păstrată prin tradiție și *Muzica creată de geniul poporului* în decursul veacurilor din imbold liric la umbra și reazămul muzicii tradiționale prin care s'a zămislit și a cărei fiică legitimă este.

Din categoria I. fac parte a) colindele; b) bocetele; c) cântecele de nuntă, toate rămășițe de culturi divine, obiceiuri antice, mărturii a unei credințe religioase străvechi și superioare, proba neîndoelnică a unei culturi bătrâne de milenii.

Din categoria II-a fac parte: a) Cântecele de stea creații mai noi după tipicul etnicului nostru, sau împrumutate dar adaptate cerințelor specifice nouă, b) diferite specii de cântece lirice ca Doinele, baladele: cântecele de leagăn, cântece cari însoțesc o îndeletnicire și c) dansurile extrem multe și variate.

Cu toată diferența între aceste două principale categorii, sunt piese din ambele tabere, car se confundă și se substituie reciproc susținând teza emisă mai înainte. De ex. S'au strecurat melodii tradiționale între cele create de geniul poporului și vi-

ceversa, ceiace dovedește asemănarea prin elementele comune, afinitatea strânsă și organică între cele două categorii.

Dar ca să concretizez mai temeinic și durabil să invederez acest colț subtil și cel mai misterios din împărăția artelor, gă-sesc necesar să disec amănunțit să cercetez și caracterizez cate-goria întâia, care a zămislit pe a doua, ca să vedem originea diferența, asemănarea, capacitatea, utilitatea, și să tragem con-cluziile ce se impun.

Muzica tradițională cuprinzând colindele, bocetele, cântecele de nuntă sunt de origină păgână foarte veche de o identitate antică, incontestabilă. Aceasta o poate constata cu ușurință și un laic, având la 'ndemână elementele necesare de comparație: Gamele antice pe cari sunt brodate aceste melodii, mersurile melodice, cadențele cari se pot ușor verifica compărându-se cu puținile fragmente de muzică veche neconstituită ca probe po-zitive și senzația, impresia ce o încercăm la auzul care are pu-terea evocatoare de a ne transpune în spațiu și timp cu milenii în urmă ca probă de simțire care nu se explică.

Colindele au servit la mărirea fastului diferitelor servicii sacre (precum ne indică rămășițele de text, la serbările diferi-telor zeități și a anotimpurilor, la serbările fenomenelor naturii și la însoțirea diferitelor îndeletniciri în legătură cu viața și ocupația lor.

Numai părinții creștinismului le-au îndrumat și concentrat în spre serbarea Crăciunului. Totuș mai sunt și azi colinde de sf. Andrei, Anul Nou, sf. Vasile, Boboteaza, Florii, Paști, sf. Gheorge, Rusaliți, serbători cari toate coincid cu un praznic păgân corespunzător.

Bocetele și cântecele de nuntă au aceeași menire și în zilele noastre și neavând origină și întrebuițare sacră au suferit mici schimbări și influențe în decursul veacurilor.

Toate aceste melodii (foarte multe la număr) sunt tot atâtea monumente indestructibile ale vieții noastre sufletești bătrână de câteva milenii cari au rezistat vitregiei timpurilor de care am avut parte. Generațiile s'au perindat, sufletul cu manifestările lui a perpetuat neîntrerupt ca și timpul cu care-și măsoară viața făr' de'nceput și sfârșit.

Ele datează din timpul culturii greco-romane, eventual ante-rior acesteia și chiar pe plaiurile actualei noastre așezări mai întinsă spre sud. Ceiace ne îndreptățește a crede și a afirma că și pe atunci eram tot pe aici.

Un fapt e cert. Muzica nu a venit aici cu Romanii. Ea era aici împreună cu alte arte, credință, cultură. Romanii au transplăntat-o de aici. Să mă erte străbunii noștri Romani că-i bârlesc, dar aveau prea multe și alese caități ca să le trecem cu vederea lipsa de râvnă după artă și cultură cu care i-au pripocsit mai târziu maeștrii lor Grecii până la saturație și cari au contribuit la destrămarea și peirea imperiului. Aceasta ar fi deci prima cucerire Romană în domeniul artei muzicale dela popoarele cari viețuiau în Peninsula Balconică. Totodată și prima expansiune a muzicei de aici, care a cucerit pe cuceritori.

*

A doua expansiune a artei din peninsula balcanică și a doua transplăntare a ei — de data aceasta voită și conștientă, — din partea latinilor se produce în secolul al IV-lea.

Sfântul Ambrozie episcopul Milanului pentru a mări fastul noului rit prea sărac față de cel păgân recent părăsit, pentru a stărni evlavia liturgisirii în dieceza sa unde până atunci rugăciunile numai se recitau, introduce cântarea imnelor și răspunsurilor precum și modul antifonic (alternativ) care la biserica răsăriteană se practică dela prima așezare creștină în comunități religioase.

Pentru aceasta s'a servit în interesul bisericii de vechile cântări și moduri grecești însușite și răspândite de veacuri prin cuceririle anterioare, spre nespusa bucurie a credincioșilor proaspăt convertiți, care-și regăseau melodiile lor dragi și familiare, cari au servit la măreția misterelor păgâne ale strămoșilor lor, de care îi legau tradițiile, îi atrăgeau reminiscențele încă neșterse ale credinței vechi părăsite. Deci a resădit în Italia muzica răsăriteană.

Această muzică religioasă dela începutul creștinătății pe lângă elementele eline, nu era lipsită nici de tradiții siriene, ebreie, egiptene, traco-ilirice și verosimil prin moșteniri anterioare dela culturi mai vechi; caldeene, asiriene, persiane, babiloniene aduse de credincioșii acestor neamuri ca o prețioasă comoară a vechiului cult închinată pe altarul noii credințe.

Mai târziu sfântul Grigorie papă la Roma inspre sfârșitul secolului al VI-lea și începutul celui de al VII-lea, pe lângă cântările introduse deja de Ambrozie, mai adună din întreg imperiul cântările religioase, le revizuește în al său „Antifonar” (codul muzicei religioase a bisericii catolice până în zilele noastre)

și stabilește o normă unică de conformare a muzicii pentru întreaga biserică apuseană.

Astfel toate cântările cuprinse în Antifonar, precum și cele adause ulterior, dar după norma de revizuire stabilită de el, se numesc „*cânturi gregorieni*” (cantus choralis, cantus planus), sunt păstrate cu sfințenie, păzite ca niște piese de muzeu extrem de prețioase. Aceste cânturi gregorieni odată introduse în biserica apuseană dau naștere nu numai polifoniei și evoluției muzicii religioase și culte, ci și muzica populară apuseană s'a nutrit din ele evoluând alături și sprijinită de cea religioasă.

Deci iată la ce culmi a ajuns muzica sădită dela noi în apus. Zic dela noi nu cei de față, ci dela cei trecuți. La noi, datorit puterii de conservare și dragostei de tradiție a poporului, aceste cântece antice dacă și nu au pricinuit o evoluție ca în apus — din cauza împrejurărilor — dar ne-au fost transmise și păstrate. Oricâte ne-au fost răpîte, mai multe au rămas.

Se va întreba — cu drept cuvânt — de unde îmi iau eu îndrăzneala acestor afirmări? Mă grăbesc a răspunde și elogiul, aprecierea care ne vine dela cel mai înalt și îndreptățit for, este un binemeritat omagiu pentru muzica românească, pe care eu numai o servesc ca un credincios sacerdot. În Revista societății franceze, de Muzicologie numărul Mai 1931 Amédée Gastoué profesor de cânt gregorian la Schola cantorum scrie următoarele despre colecția mea 303 Colinde publicate de Ministerul Cultelor și Artelor: „Este o frumoasă contribuție a folklorului român acest prim volum ce apare. Domnul Dragoi a fost bine calificat pentru a duce la bun sfârșit această operă remarcabilă ca specimen de documentare conștiințioasă. Colindele sunt corespunzătoare Noel-elor noastre și a cântecelor de calendare asupra cărora un studiu literar și muzical de 50 pagini ne informează amănunțit: forme ritmice și modale rezumate în tabele importante, interpretare, așezarea acestor cânturi în tradiția populară etc. Se deslușește aici amestecul rând pe rând profan și sacru însă dintr'o religie semilegendară unde poezia izvoarește, fie din evangheliile apocrife, fie din fantezii populare, amestec, pe care îl întâlnim și în Noel-ele și aguillan-ele noastre“.

„Făcând abstracție de o parte a foarte rarelor specimene de melodii de-o oarecare dezvoltare, colindele sunt mai de grabă niște scurte formule convenționale, de altcum foarte fermecătoare, unde se intercalează scurte refrene nedepășind două sau

câteva cuvinte și formând uneori par'că un fel de aclamație liturgică ca de exemplu Domnul Doamne, Domnul nostru, etc

„Fapt de remarcat: Considerând că de secole Românii formează din punct de vedere religios una din cele mai importante ramuri ale bisericii bizantine, rând pe rând sub dominația înaltului cler slav, apoi grec, melodiile cântecelor lor poporal-religioase n'au adoptat nici una din particularitățile acelea pe cari Bizanțul și le-a asimilat dela stăpânirea turcă. Mai mult: unele motive, moduri reamintesc mai de grabă anumite gregoriene antice, sau teme caracteristice ale cantilenelor vechi provenșale cu subiect religios (Pasiunea, sf. Margareta, etc.) Fi-vor acestea niște amintiri de foarte vechile relațiuni cu creștinătatea occidentală, ori chemări și ecouri ale ascendenței latine de care România se glorifică? In tot cazul în aceste colinde *substratul latin*, uneori analog acelu francez al cântecelor de trubaduri, melodie, ritm, se desprinde foarte clar dintr'un mare număr din aceste mici piese.

„In această frumoasă ediție științifică a D-lui Drăgoi fiecare piesă e reproducă astfel cum a fost culeasă din chiar graiul cântăreților, cu toate variantele de text și muzică, documente prețioase”. Până aci am citat aprecierile eminentului savant și cercetător Amédée Gastoué dela Schola Cantorum, care mi-a făcut și cinstea de a-mi trimite din lucrările sale de ordin gregorian și folkloristic ca probe documentare ale afirmărilor DSale.

Cred că ne umple de legitimă mândrie această reparație târzie, care ne vine dela Areopagul științei muzicale religioase și antice Schola Cantorum instituită în acest scop printr'un generos legat.

Dacă prima și modesta mea încercare de a scoate și învedera în toată frumusețea și valoarea sa avutul nostru sufletesc a avut darul de a stârni admirația ilustrului savant al supremului for de cercetare a muzicei religioase și antice, mă întreb ce surprize măgulitoare ne mai pot rezerva descoperirile ce continuă, făcute de alții și de mine cu înfrigurare așteptând lumina tiparului care — durere — întârzie.

Noi avem anticul aici liber — nu păstrat sub cheie — în muzica poporală tradițională, chiar și în cea creată de geniul poporului, care se confundă cu ea, până când popoarele neolatine, — frații din apus — nu o mai au numai în formă de muzică devenită sacră.

Au nu este îmbucurător că și prin muzică, această manifestație subtilă a sufletului putem confirma sus și tare latinitatea noastră, acea legătură continuă prin sânge, grai, obicei, cult, credinți care legătură a rezistat la toate stăpânirile streine seculare și milenare, politice și religioase. Schizma, depășirea bisericilor s'a petrecut deabea la anul 1000. Eram deja popor încheșat sufletește și politicește. Orice influență streină inevitabilă într'o atât de lungă viață de neam a lăsat firește o patină ușoară și la suprafață ușor de îndepărtat, sub care strălucește însă aurul: zăcămintele straturilor suprapuse ale culturii străveche.

Ceiace este comun sufletesc între noi și restul popoarelor neolatine, nu îl avem dela romani trunchiul comun al latinității noastre, ci ei dela noi, din cauză că romanii s'au împrumutat în trecutele vremi din stocul, depozitul bogat al altor străbuni de ai noștri, și au lăsat moștenire acest bun neamurilor cari s'au încheșat din ei în apus.

Deci avutul nostru sufletesc nu este moștenire latină deși e comun și înedit cu ea, ceea ce mai dovedește și faptul că în credință superstiții, rămășițe de culturi antice suntem mai bogați decât frații noștri neolatini mai înaintați în civilizație, în urma împrejurărilor cari le-au fost favorabile. Precum acest colț de pământ fericit pe care îl numim al nostru a fost favorabil în antichitate unei dezvoltări sufletești mai precoce și rapide, ceea ce dovedesc și rămășițele de artă casnică, unelte ce ies la iveală și ne conduc până la o epoca anterioară celei greco-romane.

*

Trecând acum la muzica creiată de geniul poporului: doine, balade, dansuri, etc., origina și valoarea nu mai este greu de verificat și apreciat, având noi la îndemână mijlocul de comparație și cântărirea purității etnice: Muzica tradițională. Dispunând noi de un considerabil depozit de muzică tradițională autentică, putem ușor măsura valoarea fiecărei piese, originea ei, gradul de puritate etnică sau de conținut strein și din culegerile ce mi-au fost dat să le înregistrez, pot mărturisii că rezultatul este îmbucurător: Muzica românească are rezerve imense, cu rădăcini adânc înfipte în glia sufletească a neamului nostru. Aprecierea măgulitoare făcută colindelor noastre de ilustrul confrate o putem depe acum generaliza asupra tuturor speciilor

de muzică poporală pe răspunderea mea, bazată la rândul ei pe rezultatul și concluziile cercetărilor mele neîntrerupte.

Și acum putem răspunde cu ușurință întrebărilor ce ni-le-am impus:

„Elementul etnic există în muzica noastră; îl avem prin moștenire dela străbunii noștri cari au viețuit aici din antichității; popoarele neolatine întrucât mai au acelaș etnic le vine tot prin moștenire, dar o moștenire cucerită de străbunii comuni romani de aici, și mai târziu“.

Nu-mi asum meritul unei descoperiri. Realitățile existente le-am apropiat, le-am pus față în față ca adevărul să izbească convingător. *Ceeace este de mare valoare și putere generatoare în muzica noastră este comunitatea și afinitatea cu arta popoarelor apusene dusă de aici în împrejurările cunoscute și nu orientalismele exotice stupefiante strecurate clandestin în patrimoniul nostru de o atât de măgulitoare obârșie.*

Sabin V. Dragoi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Trei sonete

De: Grigore Bugarin

Sonetul livezilor

*Livezile copilăriei mele
Cu lanurile vălurind cântare,
Cu ciobănițele suind cărare,
Și-au prins în spice picături de stele...*

*Podoabă 'n pământeană arătare
Ca gândurile Domnului sunt ele;
Cu fluturări de zări și de betele
Se leagănă livezile în zare.*

*De n'ar fi fost să știu de poezie,
Le-aș fi păstrat în simțământul meu
Precum țărani stropi de melodie...*

*Și odihnit pe muche de grindeu,
Te-aș fi 'mbrăcat în doine veșnicie
Cântând poemele lui Dumnezeu...*

Ohabîța, Iulie 1938.

Sonetul apusului de soare

*Poiană din pădure cu izvoare,
Biserică în rugăciuni de seară,
In tine visurile va să 'nfloră
A sufletului meu întruchipare.*

*In tine gândurile n'o să doară
Și n'or răni simțirea. Fiecare
Insenina-se-vor mărăgăritare
Când duh de seară peste sat coboară.*

*Apusul soarelui se duce 'n sat
Pe podul de lumină 'n zări întins.
Pe fiecare frunză a lăsat*

*Frânturi din cerul între dealuri, prins,
Când gândul meu în liniști s'a culcat
Subt bolțile de viorint aprins.*

Ohabîța, Iulie 1938.

Sonetul prieteniei

*Sonetul tău, cu ce să-l încrustez?
Căci nu am suflet cât să-ți dărui ție,
Frumsețe ne 'ntinată, prietenie,
Simțirii mele mir pentru botez...*

*Cu visul alb ce-a fost copilărie
Strălimpezimea ta s'o 'nvesmântez?
Să fac din tine gânduri pentru crez-
Și boltă de lumini în poezie?*

*Cerutu-i-am ce are mai curat
Firavul meu lăuntric și mi-a dat
Un bob de sânge închegat mărgea...*

*Atunci, Necunoscutul mi-a șoptit:
Când inima cu jertfă s'a sfințit
Voi fi de tine demn, iubirea mea.*

Lugoj, Septembrie 1938.

GRIGORE BUGARIN

CĂUTĂTOR DE AUR

*Ia zborul către culmile albastre
Să bei azur din zarea de cristal;
Nu veșteji în balta vieții noastre
Cu moartea și cu deavolii pe mal.*

*Căutător de aur și arginți
Pe unde nu răsare trandafirul
Ca iadu-i groapa ta de suferinți
Căci stelele nu mai strecoară mirul.*

*Scăpărătoare, veșnica lumină,
Deși pătrunde'n ochii tăi cei morți
Te'nghiață noaptea gândului, haină,
Pe căile întoarse dela porți.*

*Stând muntele cu creștetul în nori
Primește fulgerul și bubuirea,
In chiote de mândre sărbători
Cunoaște singur ce-i nemărgenirea.*

*De-acolo'ntors cu fața în spre noi
Vei ști că lumea oarbă se frământă
In neputință jos și noroi
Și numai cerul peste vârfuli cântă.*

VOLBURĂ-POIANĂ NĂSTURĂȘ.

Din lumea tinerească

De: Anatole Chirceș

Deși s'ar părea la prima vedere că reveria este o stare sufletească proprie mai mult epocii de tinerețe a omului, totuși noi o găsim manifestându-se și în viața maturului, cu toate că aici, spre deosebire de alte epoci, ea primește aspecte caracteristice și diferite de ale tuturor vârstelor precedente. Nu există ființă omenească și nici epocă lipsită de această înclinație spre „visare”, „reverie” a omului, deoarece nu există ființă omenească și nici epocă lipsită de cea mai profundă tendință a sufletului uman: nevoia de a evada peste granițele impuse de realitatea concretă, nevoia de a împrăști sufletul cu lumi necunoscute deși dorite, nevoia de a transcende existența concretă și de a ancora undeva într'o zonă, unde totul se conduce și ascultă de „alte legi”. Această tendință e atât de imperioasă și atât de specifică omului, încât absența ei ar trebui să aducă o îngrijorare pentru acea persoană sau acel timp istoric lipsit de această înclinație. Mai mult: s'ar putea spune fără de nici o exagerare că există epoci, atât în viața omului cât și în viața unui popor sau a mai multor popoare la un loc (perioadă istorică) când această tendință se manifestă mai accentuat sau mai atenuat, deși — o spunem încăodată — toți oamenii visează în stare de veghe, la orice vârstă.

Unii visează că vor câștiga sume mari de bani la loterie, alții — că vor deveni renumiți, alții că vor crea un sistem nou de gândire, schimbând astfel mersul istoriei. Sunt semnificative și pline de înduioșătoare sinceritate mărturisirile lui Tolstoi, care trădează această tendință a omului spre visare: „Sunt convins că, dacă mi-e dat să trăesc până la adânci bătrânețe, și povestea mea o să atingă vârsta mea, eu fiind bătrân de șaptezeci de ani, am să visez tot așa, imposibil de pueril ca și acum. Am să visez la o oarecare minunată Marie, care o să mă iubească pe mine, bătrân fără dinți, cum l-a iubit pe Mazeppa; despre faptul cum fiul meu slab de minte o să devină ministru

prin vreo întâmplare neobișnuită, sau despre aceia cum am să am o groază de milioane (de bani)”¹⁾.

În această ordine de idei, e revelator faptul că există epoci în istorie care au trăit mai mult sau mai puțin sub perspectiva pe care le-a deschis-o peisajul sufletesc adăpat din hrănitorea sevă a reveriei, și consecințele pe care le-a avut nu numai în lumea creației spirituale dar și în sfera preocupărilor mai obișnuite. Pentru a demonstra aceasta, nu e nevoie să căutăm prea mult în a găsi o exemplificare. Să luăm două epoci care sunt diametral opuse: epoca modernă și aceia a evului-mediu și vom vedea — privindu-le din punctul de vedere în care reveria joacă un rol de îmbogățitoare a experienței interioare—ce coloratură dă ea atmosferei unui timp și stilului de viață al unei persoane. Evident, nu privim aici fenomenul reveriei ca fiind un proces care ar determina cauzal, în mod absolut, apariția stilului unei anumite culturi. Considerații de acestea sunt inutile și aici nu ne interesează. Ceeace vrem să menționăm e doar faptul, că o anumită atmosferă culturală și un anumit stil de viață sunt oarecum produsul unor epoci, în care omul creator de valori are înclinații mai mari spre reverie, și cum calitatea lor este superioară (într'un anumit sens, odată cu prezența ei în viața acelei epoci. Rolul reveriei nu se limitează aici la un simplu act de prezență, ci determină radical atmosfera vieții interioare, îmbogățind-o și potențând-o la maximum. Pentru a exemplifica cele spuse, să luăm în discuție un singur fenomen sufletesc, cum este sentimentul iubirii și vom vedea imediat cum, aici, prezeța sau absența reveriei, creiază un peisaj sufletesc cu totul deosebit, cum viața individului se mișcă pe un plan cu totul diferit din punct de vedere calitativ, cum însăși existența capătă sensuri diferite.

Să ne gândim bunăoară la dragostea romantică a cavalerilor medievali și la aceia din zilele noastre, la așa zisa „dragoste modernă”, a cărei reprezentantă tipică este cea americană. Iată un sentiment, acelaș în fond care însă ia aspecte nu se poate mai deosebite, în cele două epoci de care vorbim. Prima se mișcă sub auspiciile binefăcătoare ale visului, ale necesității de absolut, trezind anumite rezonanțe de natură metafizică (în fond sentimentul iubirii, poate juca aici și rolul de simplu pretext, scopul inițial fiind depășit) a idealului, a tot ceace

¹⁾ Lew Tolstoi — Detstvo i junosti p. 235.

este mai spiritualizat. A doua este materialistă, prozaică; ea nu trezește nici o rezonanță afectivă mai alterată, mai îndepărtată de scopul imediat, iar bogăția experienței interioare este cu mult sărăcită. Prima e însetată de etern și exprimă tendința rară a sufletului omenesc, prin înclinația pentru tot ceace este vecinic. A doua aduce cu sine conștiința trecătorului, a simțului de relativitate (din păcate această conștiință nu este un rezultat al unei îndelungate și profunde analize a vieții ca atare, ci este o expresie a sărăciei afective, a sentimentului de scurtă durată, a sufletului fără bogăție interioară care se lasă angajat, pradă stimulenților dinafară, cu un uniform interes).

Faptul acesta, cu privire la existența diferenței atât de tranșante a sentimentului iubirii în cele două epoci, nu este lipsit de importanță pentru a nu merita nici o atenție. Căci privit numai cu exterioritate, el încă poate avea destulă semnificație; dar dacă privim lucrurile și din latura lor internă, atunci vom înțelege imediat, dece — psihologicește vorbind — peisajul sufletesc al omului de atunci diferă de acela de astăzi. Deoarece trebuie să recunoaștem că nu numai în acest singur aspect afectiv s'a produs o schimbare. Stilul de viață al omului de astăzi e bazat pe elemente realiste, care stau departe de orice visare și poezie. De aceia noi, oamenii moderni, suntem cei mai triști și cei mai nemângâiați oameni! În tristețea noastră nu mai este nimic poetic, în suferința noastră — nimic plăcut; ea nu ne mai aduce nicio satisfacție morală.

Viața omului modern se mișcă pe un plan limitat, în orice sens am lua acest termen. Calitatea trăirilor lui este cu mult inferioară acelora ale omului romantic, deoarece primele sunt mai anemiate, mai reduse ca intensitate, câtă vreme cele de al doilea răscolesc întreaga ființă. Un sentiment religios de o pildă, este trăit de omul modern mai mult pe un plan care este **raționalizat**, care seacă orice emoție orice înfiorare. Omul modern în fața Divinității este înclinat spre un proces de analiză, fie a fenomenului religios ca atare, fie spre analiza propriilor stări sufletești. De aceia pentru el simbolul nu are nici un efect miraculos, nicio cutremurare sufletească, pentrucă **necunoscutul** demult a dispărut din viața omului modern. Omul romantic trăiește acelaș sentiment religios cu mult mai răscolitor. Infiorarea pe care o simte el este provocată de o atitudine contemplativă în fața Divinității, iar gama de emoții trăite este cu

mult mai extinsă. Oricât am căuta să salvăm calitățile rațiunii, trebuie necondiționat să recunoaștem un lucru: rațiunea niciodată nu va putea da acea gamă de trăiri pe care le dă o altă sferă a sufletului omenesc, împotriva căreia se ridică atât de dușmănos, deși fără succes raționaliștii zilelor noastre. Acea calitate a sufletului îl făcea pe omul primitiv să simtă în fața zeității sale o înfiorare, care înclinăm să credem, este mai superioară și mai bogată decât trăirea rațională a omului analist modern. Acea proprietate sufletească îl făcea pe omul romantic să simtă **Absolutul**, să vadă cu ochii sufletului întreg, iar nu numai cu ochii minții. Trebuie să recunoaștem că adevărata viață spirituală nu se definește prin anumite probleme, fie religioase, morale sau filosofice, ce sunt trăite din punct de vedere psihologic numai pe un plan intelectual, cu o rezonanță afectivă minimă. Aceste probleme pot avea în sine o valoare maximă și cu toate acestea să angajeze global foarte puțin o anumită persoană. Ori omul modern tocmai prin aceasta se definește, că doar, „ia cunoștință” de anumite probleme și numai de acelea care pot fi iluminate de rațiune. Ori una este să gândești o problemă și alta e s'o trăiești cu tot sufletul.

Astăzi în general, problemele sunt gândite mai mult cu exterioritate și numai până la acea limită, până la care ajunge bisturiul de disecție al rațiunii. Problema ca atare trăiește atât timp în sufletul omului modern cât timp durează procesul de cunoaștere, iar odată cu încetarea desfășurării acestuia, încetează și trăirea ca atare. Tot ceea ce trece **dincolo** de prevederile rațiunii, pur și simplu nu există. De aceia secolul nostru a soluționat așa de ușor **problema necunoscutului**, tot ceea ce este **ascuns** în om și lume, deoarece s'a obișnuit prea mult să utilizeze numai farurile rațiunii, fugind de tot ceea ce este „irațional” și „mistic”. Unii raționaliști ai zilelor noastre fac o regretabilă confuzie între două noțiuni care nu au nimic comun între ele și anume, între misticism și obscurantism. Pentru ei ceea ce este mistic, trebuie să fie în același timp și obscur. În această stă doar toată eroarea lor, deoarece cunoașterea mistică ascultă de categorii tot atât de universal valabile ca și cunoașterea rațională. Și apoi atitudinea mistică în fața realității dă mai mult de trăit și gândit sufletului, decât atitudinea rațională, deoarece ea se bazează pe categorii psihice, care depășesc rațiunea. În zadar vom căuta să reducem totul numai și numai la forme

raționale, deoarece omul iubește cu patimă iraționalul, irealul, imposibilul, elementul fermecător. De aceea, nu la întâmplare am făcut această incursiune în substraturile mai adânci ale sufletului omenesc, căutând să scoatem în evidență acele trăsături ale lui, care-și găsesc expresia și forma de manifestare în lumea visului. Deoarece numai reveria îi aduce omului sentimentul deplin al absolutului, depășirea conștiinței de limită, făcând posibilă eliberarea lui de sclavia experienței imediate.

În mare s'ar putea spune, fără a universaliza analogia, că există anumite stiluri de cultură, care au la bază aceleași resorturi interioare pe care le are și reveria în viața individului, prin faptul că și dincolo ca și aici, iraționalul ocupă un loc de frunte; **irealul și imposibilul** intră ca elemente de construcție în viața spiritului. O astfel de cultură este printre altele și cea rusească. Nu intrăm aici mai amănunțit în discuția acestei chestiuni, nefiind aceasta scopul rândurilor de față. Amintim doar în treacăt că s'ar putea face cu succes analogii verificabile între mobilele care le determină, între trăsăturile care le sunt proprii — printre altele aceiași depășire a elementului realist (în cazul reveriei pe plan individual, ca și în cazul culturii în discuție pe plan religios, moral, filosofic etc.) în sensul că se încearcă experiențe și reforme riscate, fără de grija consecințelor, numai așa ca un simplu joc al spiritului, întocmai ca și în reverie. Aceiași dragoste pentru etern, aceiași construcție cu elemente iraționale care depășesc verificarea experienței concrete, aceiași idealizare a realității exterioare.

*

Nu e greu de stabilit cari sunt consecințele unei vieți lipsite de reverie, care este peisajul sufletesc al unei persoane sau peisajul cultural al unei epoci, ce n'au avut momente și inclinații spre visare, poezie sau orice altă preocupare nobilă și desinteresată. Nu e nevoie să vorbim de drama sufletească pe care o încearcă acela lipsit de orice posibilitate de refugiu și consolare morală, dar nici de rigiditatea și prozaismul vieții aceluia plictisit de sine și de toate. Căci, chiar de ar fi să-l credem pe Tolstoi, că poeții sunt cei mai mincinoși oameni din lume, pentru că suferința lor este totdeauna recompensată moraliceste de conștiința valorii actului lor, totuși această minciună este mai nobilă și mai de preț decât toate adevărurile oamenilor

„cinstiți” și „onești” față de propria lor conștiință. Căci, a-cestia din urmă, n’au visat niciodată în viața lor cele mai absurde și imposibile lucruri (absurde și imposibile din punctul de vedere al simțului comun); ei n’au simțit niciodată bucuria răscoalei contra „legii”, bucuria înfăptuirii actului „nepermis”, bucuria faptelor donchijotești, mari și sublime. Și cine nu s’a gândit măcar odată în viața lui și n’a crezut că va schimba destinul acestei lumi, cine n’a dorit să fie răstignit pentru ea, într-un mântuirea ei, cine n’a plâns lacrimi de umilință văzându-se ars pe rug, acela în grava lui seriozitate nu va ști să înțeleagă niciodată nebuniile acestei lumi. El se va pleca supus, ascultând de legile „acestei lumi”, respectând „ordinea” ei, și va crede, pentru fericirea și liniștea sa sufletească, că viața nu poate fi decât așa cum este pentru el: repetiție de trăiri monoton uniforme.

În viața omului, perioada care corespunde mai mult acestei nevoi imperioase și binecuvântate de reverie, este epoca adolescenței. Trebuie să subliniem dela început, care sunt cauzele ce determină apariția reveriei atât de simptomatic, care sunt factorii ce condiționează această înclinație specific adolescentă spre visare. Acești factori sunt de natură internă. Ei stau în legătură cu acele schimbări de natură psihică care sunt atât de caracteristice epocii de tinerețe a omului. Din cauza unor anumite schimbări organice care au loc în epoca pubertății, apar mai evidențiat în epoca adolescenței, perturbări de natură psihică, anumite cerințe, nevoi, ce se cer a fi satisfăcute cu atât mai imperios, cu cât tânărul este mai dotat. Aceste nevoi organice și psihice sunt: trebuința afirmării proprii, care se leagă mai mult de sentimentul eului, mai mult sau mai puțin dezvoltat; trebuința dragostei (luată în sens biologic-sexual și psihic) care este foarte intensă în epoca adolescenței; trebuința de supunere, etc. Aceste nevoi sufletești care sunt adevărate centre de energie a organismului, gata în tot momentul să-l pună în mișcare, caută o posibilitate de satisfacere, cu atât mai mult cu cât apariția lor răscolitoare și trăirea lor intensivă aduce cu sine un sentiment neplăcut și dureros. Cum însă de cele mai multe ori mediul extern nu oferă posibilități optime de satisfacere a acestor cerințe sufletești pe plan real, — fie că tânărul nu are încă spiritul inițiativei, fie că dacă-l are nu ajunge la niciun rezultat, dată fiind absolută lui dependență de autoritatea părinților, care, de foarte rare ori, îi vin în sprijin; adolescentul își satisface cerințele

sale pe plan imaginar. (E semnificativ faptul, că tensiunea care provine din nesatisfacerea unei nevoi permanente, poate duce la crearea unui adevărat cult, spiritualizându-se astfel valori de natură materială. Atare este procesul de idealizare în practica cultului apei, pe care-l găsim în viața arabilor „veșnic însetați”. Fenomene cu caracter identic, pot de multe ori, da naștere unor creații de natură spirituală cu adevărat epopeice).

Prin urmare, cauzele reveriei trebuiesc găsite în faptul că există o foarte mare discrepanță între aspirații și posibilitatea lor de realizare. Pe lângă aceasta, nevoia profund umană de a depăși lumea aceasta, ordinea și legile ei, nu se manifestă în nici o epocă a vieții omului mai acut, ca acum în adolescență. Nevoia spirituală de a trece peste toate „zidurile vieții” îl face pe adolescent să se refugieze în lumea viselor lui iubite, unde totul se rezolvă după placul inimii, unde orice conflict își capătă o deslegare fără niciun compromis, unde **nimic nu este permis, nimic imposibil**. De aceea, în epoca adolescenței asistăm la cel mai potențat proces de idealizare al realității. Lumea aceasta este transfigurată și idealizată până la un grad de maximă valoare. Pentru adolescent, noțiunea de real și ireal nu sunt strict delimitate ca pentru omul matur. Real pentru el nu este aceea ce el percepe exterior, cu organele de simțuri, ci aceea ce trece dincolo de experiența concretă, ceva ce-și asumă categoria de existență numai pe baza repetatelor lui visări, gânduri, reverii, din care lume se furnizează date mai verosimile pentru el. Dealtfel, din punct de vedere psihologic, lucrurile sunt explicabile, deoarece categoria realității se poate aplica nu numai unor date exterioare și concrete, ci și unor permanentizate stări sufletești ideale, care au aceiași valoare de necesitate pentru persoana respectivă, după cum celelalte, o au pentru toți indivizii. Categoria realității nu are valabilitate universală numai pentru organizațiile psiho-fizice normal constituite, ci ea se poate aplica, în acelaș fel, și celor anormal constituite, considerându-se aici „anormalul” după criteriul majorității. Chestiunea e să nu se facă o confuzie între două puncte de vedere cu totul deosebite în ceace privește considerarea categoriei de realitate. Un punct de vedere poate fi cel **epistemologic**, care aici nu ne interesează; iar altul poate fi **psihologic**, care ne preocupă mai cu seamă aici. De aceea, fără exagerare, putem spune că reveria adolescentului, privită din punct de vedere psihologic, nu este o simplă visare în stare de veghe. Ea poartă și un pro-

nunțat caracter realist, fiind concepută aici realitatea ca un mediu intern, extins pe plan permanentizat, în care se mișcă cea mai mare parte a vieții psihice a adolescentului. Realitatea în acest caz, nu mai are nimic comun cu adevărul. Ceva poate fi real, fără ca imediat să fie și adevărat, deoarece, câtă vreme pentru adevăr se cere verificarea unei experiențe și raportarea ei la un plan permanentizat de criterii ale cunoașterii, realitatea din punctul de vedere din care o privim aici, constituie tot ceea ce este trăit psihic de individ. De aceea, lumea visului este tot atât de reală ca și lumea concretă și aici nu avem de ce să introducem criteriul adevărului. Ori, numai mulțumită posibilității de scindare a celor două planuri — epistemologic și psihologic — numai datorită neglijarii corespondenței care există între ele, este posibilă în viața adolescentului reveria, mai ales pentru consecințele ei plăcute. Această evadare din realitatea concretă, această trecere nesimțită între real și ireal (luând termenii în accepția lor obișnuită) contribuie la crearea unei „lumi a visului”, unde totul se realizează în mod magic, numai la un simplu semn al gândului și fanteziei, unde stăpân și creator se simte numai el, adolescentul, unde totul se întâmplă întocmai cum dorește el. De aceea adolescentul iubește așa de mult lumea aceasta, de aceea întârzie de multe ori ore întregi în visare plăcută.

Reveria adolescentului are loc în legătură cu întreaga lui viață sufletească: în legătură cu amorul propriu, cu dragostea, cu dorința de reușită în viață etc. În cele ce urmează vom privi aceste fenomene sufletești, cum își găsesc un liber câmp de manifestare în reverie, cum ea este prima formă de satisfacere a cerințelor organismului și cum — depășind această concepție pur biologică — de multe ori se ridică până la maximă și desinteresată idealizare.

După cum am spus, adolescentul visează în stare de veghe în legătură cu diferitele aspirații; în legătură cu aspirația de a iubi sau de a fi iubit; de a se afirma, de a fi bun, etc. Aceste „refugii” în lumea visului sunt așa de frecvente, încât la un moment dat se formează un permanentizat plan de trăiri, un colț al sufletului, unde nimeni nu poate pătrunde. Și cele mai repetate reverii au loc în legătură cu dorința de a iubi sau de a fi iubit. Această dorință este așa de mare la adolescent, încât de multe ori pentru a se produce, nu are nevoie de un obiectiv real. Astfel unii adolescenți iubesc tot așa de pasionat tablou-

rile sau fotografiile care reprezintă vreo femeie. P. Mendousse²⁾, ne vorbește de un licean care s'a îndrăgostit de Henriette d'Anjou așa de mult, că petrecea ore întregi contemplând chipul ei reprezentat în cartea de istorie.

Despre această dorință de a iubi și de a fi iubit ne vorbește și Tolstoi în autobiografia sa: „In acea perioadă a timpului, pe care o consider ca fiind limita pubertății și începutul adolescenței, baza reveriei mele o constituiau patru sentimente: Dragostea față de ea, față de femeia imaginată pe care o visam în acelaș și singurul sens și pe care în fiecare clipă mă așteptam s'o întâlnesc undeva. Această femeie era și Sonecica și Mașa spălând rufele în covată, și femeia cu perle pe gâtul alb pe care am văzut-o foarte demult la teatru, în lojă lângă noi. Al doilea sentiment era plăcerea dragostii. Doream ca toți să mă cunoască și să mă iubească. Doream ca spunând numele meu: Nicolai Irteniev, toți să fie extaziați de această știre, să mă înconjoare și să-mi mulțumească pentru ceva. Al treilea sentiment era speranța pentru o neobișnuită fericire atât de puternică și tare, încât aproape că se învecina cu nebunia. Eram așa de convins că în urma unei întâmplări neobișnuite, voi deveni dintr'odată cel mai bogat și mai renumit om din lume, încât fără încetare mă afluam într'o stare de neliniștitoare așteptare a unei fermecătoare fericiri. Mă tot așteptam să începă pe loc, crezând că voi avea astfel tot ceea ce și-ar putea dori omul și mă grăbeam mereu, împins de gândul că ar putea să începă acolo unde n'aș fi eu”³⁾.

In general, fără a generaliza prea mult, aceste două sentimente — al iubirii și al amorului propriu — sunt dătătoare de ton în orice reverie. De aceea fără a intra mai amănunțit în discuția cauzelor ce le determină, ne vom opri asupra aspectelor reveriei, asupra felului cum brodează fantezia, pe marginea celor două sentimente, diferite situații mai mult sau mai puțin ireale. Evident, reveria are de multe ori loc și în legătură cu anumite împrejurări neprevăzute, fiind stimulată de factori exteriori, dar și atunci numai în cazul că este atins amorul propriu al adolescentului, când procesul ca atare al visării, constituie o compensare pe plan imaginar. Un atare caz îl găsim tot în autobiografia lui Tolstoi (nu ne-am reținut până acum și nici

²⁾ P. Mendousse: L'âme de l'adolescent.

³⁾ L. Tolstoi: Detstvo i junosti, p. 235—236.

de aici încolo — să cităm în repețite rânduri amintirile scriitorului rus, deoarece ele constituie pentru cunoașterea psihologiei adolescentului, un material cu mult mai prețios decât multe pagini din orice tratat de psihologie teoretică cu privire la viața tânărului), care a avut loc în legătură cu pedeapsa ce i s'a aplicat de către pedagogul său. Iată la ce ce gândește tânărul prizonier, închis în cămară, având impresia că toți îl urăsc, începând cu vizitiul și sfârșind cu bunica lui: „Desigur că nu sunt fiul mamei și al tatălui meu, îmi spuneam, nu sunt fratele lui Volodia, ci un nefericit orfan bastard, luat de milă; și acest gând absurd îmi aducea nu numai o liniștire tristă, ci mi se părea întru totul verosimil. Mi-era plăcut să mă gândesc că sunt nefericit, nu pentru că sunt vinovat de ceva, ci pentru că așa e soarta mea din clipa nașterii mele și că destinul meu se aseamănă cu acela a lui Karl Ivanovici.

„Dece însă să ascund mai departe această taină, când eu însumi am reușit s'o pătrund? — îmi ziceam eu iarăși. Măine chiar, am să mă duc la papă și am să-i spun: „papă, în zadar îmi ascunzi taina nașterii mele: eu ocunosc”. El o să spună: „ce să-i faci dragul meu, mai curând ori mai târziu tot o aflai; tu nu ești fiul meu, însă eu te-am înfiat și dacă ai să fii vrednic de dragostea mea, n'am să te las niciodată”. Iar eu am să-i spun: „papă, cu toate că n'am dreptul să te chiem cu acest nume, îl pronunț încă pentru ultima oară; eu te-am iubit totdeauna și o să te iubesc mereu; niciodată n'am să uit că ai fost binefăcătorul meu, însă nu pot să rămân mai departe în casa ta. Aici nimeni nu mă iubește, iar St. Jérôme a jurat peirea mea. Eu sau el trebuie să părăsim casa ta, pentru că altfel nu răs-pund de mine; îl urăsc atât pe acest om încât sunt gata la orice. Am să-l omor”. Da, am să-i spun: „papă, am să-l omor”. Papă o să înceapă să mă roage, dar eu refuzând am să-i spun: „nu prietenul meu, binefăcătorul meu, noi nu putem trăi la un loc, dă-mi drumul”. Și am să-l îmbrățișez spunându-i, nu știi de ce, în limba franceză: „oh mon père, oh mon bienfaiteur, donne moi pour la dernière fois ta bénédiction et que la volonté de Dieu soit faite”! Și stând pironit pe scaun în cămara întunecoasă, plâng convulsiv la aceste gânduri”⁴⁾.

Cine nu s'a gândit în tinerețe, când a fost pedepsit pe drept sau pe nedrept, că o să vină timpul când părinților o să le pară

---

⁴⁾ Op. citat p. 185.

rău de aceasta; sau cine nu s'a văzut mort, așezat în sicriu și n'a auzit discuția plină de păreri de rău a celor rămași în viață, mai ales a acelor care i-au pricinuit dureri? Este interesant de observat că, acelaș lucru se manifestă și în reveria tânărului Irteniev, și anume, dorința de a obține o satisfacție morală pentru pedeapsa nemeritată (care adolescent recunoaște vreodată că și-a meritat pedeapsa?), dorința de a se răzbuna pe acel St. Jérôme, care-l persecuta. În continuarea reveriei, acelaș motiv predomină brodându-se în jurul lui o altă serie de fantezii:

„Imi închipuiam că am să mor numaidecât și în mod clar vedeam uimirea lui St. Jérôme, când va găsi în cămară în locul meu, un trup lipsit de viață. Aducându-mi aminte de poveștile Nastasiei Savișnea, cum sufletul celui adormit nu părăsește casa până la patruzeci de zile; după moarte mă văd plimbându-mă invizibil prin toate camerile casei bunicii și ascultând lacrimile sincere ale Liubei, regretul bunicii și discuția lui papă cu August Antonovici: „Era băiat bun”, va spune papă cu lacrimi în ochi. „Da, va răspunde St. Jérôme, — dar un mare derbedeu”. „D-ta ar trebui să respecti morții — va spune papă — căci d-ta ai fost cauza morții lui, d-ta l-ai îngrozit, el n'a putut suporta umiliția pe care i-o pregăteai... Pleacă de aici nătărașule? ⁵⁾”.

În continuare, reveria ia aspecte și mai caracteristice cu privire la ceea ce spuneam mai sus:

„Ba mă văd afară din casă în libertate. Mă fac husar și mă duc la război. Din toate părțile vin asupra mea dușmanii; eu fac vânt cu sabia și ucid cu o lovitură pe unul, cu o alta — pe altul, și iar pe altul. În sfârșit, extenuat de răni și obosit, cad la pământ strigând: „victorie!” Generalul se apropie de mine și întreabă: „unde-i mântuitorul nostru?” I se arată unde stau, iar el se aruncă de gâtul meu și cu lacrimi de veselie strigă: „victorie!” Apoi, mă însănătoșez și cu mâna legată cu o batistă neagră mă plimb pe bulevardul Tversk. Sunt general! Dar iată că mă întâlnește țarul și mă întreabă: „cine este acest om tânăr, plin de răni. I se răspunde: „acesta este renumitul erou Nicolai. Țarul se apropie de mine și-mi spune: „îți mulțumesc. Am să-ți îndeplinesc tot ce mi-ai cere”. Dar eu mă voi închina respectuos și sprijinindu-mă pe sabie voi zice: „sunt fericit mărite țare că am putut să vărs sângele meu pentru patrie și aș fi do-

⁵⁾ Op. citat p. 187.

rit să mor pentru ea, însă dacă tu ești așa de milostiv că-mi permiți să-ți cer ceva, te rog numai un lucru — **permite-mi să nimicesc pe dușmanul meu, pe străinul St.-Jérôme** ⁶⁾). Apoi mă opresc în fața lui St.-Jérôme și-i zic: „Tu ai cauzat nefericirea mea, à genoux!” ⁷⁾).

Oricât de copilăroase ar părea aceste gânduri, ele exprimă totuși o reală stare de fapte, care nu este proprie numai adolescentului. Oare nu visează și maturul, în situații identice, când este pus în inferioritate — că este general sau ministru, că se răzbună apoi pe șeful său de birou, sau pe superiorul său? Ce ar face cei slabi și umiliți, dacă nu și-ar putea redobândi cel puțin formal, cel puțin în fața propriilor ochi, demnitatea și superioritatea persoanei lor?! Ce ar face acea tagmă de funcționăriși, veșnic umiliți, veșnic gata să sărute mâna șefului, de care cu atâta artă și cruzime se ocupă Dostoewski? Și parcă sunt numai ei? Câți mulți alții nu există! Iată aici, cu adevărat o problemă! Orice i s'ar răpi omului, el mai poate suporta; numai un singur lucru nu-l va admite niciodată și aceasta când este vorba de încălecarea demnității sale. Sunt foarte caracteristice în această privință chinurile sufletești ale aceluși „om subteran” — din creațiile lui Dostoewski — care aproape că înnebunește, neavând curajul să răspundă în aceiași termeni unui ofițer, care l-a jignit și care, pentru a-l pedepsi, se gândește vreo doi ani la mijlocul cel mai potrivit, pentru ca la urmă să iasă tot el înfrânt.

Această reverie care neglijează realitatea, în cazul dat, totuși e bună la ceva: cel puțin contribuie la restabilirea echilibrului moral al omului; iar astăzi mai mult ca oricând, este grav atinsă demnitatea omului. Tot mai mult se ivește pe orizontul vieții, omul care nu face parte din „lumea aceasta”, pentru că tot mai mult personalitatea umană este jignită în ceea ce are ea mai de preț: în demnitate.

Un alt aspect al reveriei este acela care are loc în legătură cu nevoia sufletească — de care am vorbit — atât de imperioasă a adolescentului de a iubi și de a fi iubit. Această aspirație este atât de mare, încât pe marginea ei se brodează o serie de gânduri care se țin mai mult sau mai puțin de domeniul fanteziei, și care constituie preocuparea de predilecție a adolescentu-

⁶⁾ Sublinierea este a noastră.

⁷⁾ Op. citat p. 185—186.

lui. Lui îi place să se închipue admirat și iubit, și de multe ori face anumite gesturi ca și când ea l-ar vedea. Atunci când n-o cunoaște încă, tânărul este într-o perpetuă tensiune de așteptare, reprezentându-și viu, când și cum are s'o întâlnească. Un pasaj caracteristic de reverie, cu privire la cele spuse mai sus, îl găsim deasemenea în autobiografia citată: „Pentru pregătirea lecțiilor am să merg pe jos pe muntele Vorobiev; am să-mi aleg acolo un locușor sub copac și am să cetesc cursurile; câteodată am să iau cu mine ceva de mâncare: caș sau chifle dela Pedoti, sau altceva. Am să mă odihnesc și apoi, am să încep să cetesc o carte oarecare, sau am să desemnez peisagiile, sau am să cânt la vreun instrument oarecare (numaidecât am să învăț să cânt la flaut). Pe urmă ea o să vină la plimbare pe munții Vorobiev și odată o să se apropie de mine și o să mă întrebe cine sunt? Eu am să mă uit la ea așa de trist și am să-i spun că sunt fiul unui preot și că sunt fericit numai aici, când sunt numai singur, absolut singurel. Ea o să-mi ia mâna, o să spună ceva și o să ia loc lângă mine. Așa în fiecare zi noi vom veni aici, vom fi prieteni și eu am s'o sărut...”⁸⁾.

Altădată, adolescentului îi place să se închipuie sacrificat, despărțit de ea, pentru că altfel nu se poate, și distrus fiind sufletește, să se retragă în singurătate, unde nimeni, nimeni să nu-l vadă și să nu-l cunoască. Numai ea va ști de suferințele lui și va înțelege toată mărinimia sufletului său nobil. În viața tânărului Irteniev, găsim un atare aspect al reveriei, atunci când, purtat pe aripile visului, se gândește la posibilitatea unei căsătorii între el și sora prietenului său, a prințului Dumitru Nekludov:

„Ce bine ar fi ca ieșind din universitate, să vin la ei și să-i ofer mâna. I-aș spune: „Prințesă, nu mai sunt tânăr — nu pot iubi pățimaș, dar am să vă iubesc totdeauna ca pe o soră dragă. Pe dv. vă stimez deja, i-aș spune mamei — iar pe dv. Sofia Ivanovna, credeți-mă, vă prețuiesc foarte mult. De aceia spuneți-mi simplu și direct: doriți să fiți soția mea?” „Da”. Și ea o să-mi întindă mâna, eu am să i-o strâng și am să spun: „Dragostea mea nu stă în vorbe ci în fapte”. „Ce ar fi, mi-a trecut deodată prin cap — dacă Dumitru s'ar îndrăgosti de Liubocica — doar Liubocica este îndrăgostită de el — și ar dori să se însoare cu ea. Atunci unuia din noi, nu i-ar mai fi permis să se

⁸⁾ Op. cit. p. 234.

căsătorească și aceasta ar fi minunat. Atunci iată ce aș face eu. Aș observa imediat aceasta, n'aș spune nimic, aș veni la Dumitru spunându-i: „În zadar, prietenul meu, noi am încerca să ne ascundem unul față de altul: tu știi că dragostea mea față de sora ta o să sfârșească odată cu viața mea; însă eu știu totul: tu m'ai lipsit de cea mai bună speranță, tu m'ai făcut nefericit, însă știi cum Nicolai Irteniev răsplătește pentru nefericirea întregii sale vieți?... Iată, ia-ți pe sora mea” și i-aș întinde mâna Liubei. El ar spune: „Nu, pentru nimic în lume!”... Iar eu i-aș răspunde: „Prințe Nekludov! în zadar doriți să fiți mai mărinimos decât Nicolai Irteniev. Nu există în lume un om mai mădecât el”⁹⁾).

*

Citate s'ar putea da la infinit, ne oprim însă aici pentru a putea trage unele concluzii de ordin mai general. Ce semnifică această aplicație a omului spre visare? Este ea un simplu joc al imaginației, joc naiv și fără importanță? Nu. Cum am mai spus-o și mai sus, această înclinație spre reverie, trădează posibilitatea spiritului de a idealiza realitatea concretă. Aici punctul de greutate cade asupra gratuității reveriei, în sensul că nu se urmărește nici un rezultat, de orice natură ar fi el. De altă parte, ea exprimă aspirația nobilă a sufletului de a transcende lumea aceasta, de a se contopi cu eternul. Că lucrurile stau așa, ne-o demonstrează și faptul că nicio epocă a omului nu se definește printr'o tendință mai accentuată spre reverie ca adolescența, dar nu există deasemenea nicio altă epocă în viața omului mai însetată de **etern și absolut**, nu există o epocă mai metafizică ca adolescența. Ceeace importă aici, este atitudinea și bogăția interioară a tânărului, indiferent dacă, cărările pe care merge el duc sau nu la realitate, mai ales la aceia în care trăiește maturul. De aceia la începutul acestor rânduri, încercam să deosebim, mai mult sau mai puțin arbitrar, acele culturi „sărace cu duhul” care au crescut sub oblăduirea omului lipsit de poezie și visare; în opoziție cu culturile de înaltă tensiune și bogăție interioară, hrănite din seva mustoasă a sufletului omenesc care a creiat epopeia și mitul...

Nu este vorba aici numai de o fază în viața omului care să fie aplicată mai mult spre reverie, ce trece odată cu timpul; ci

⁹⁾ Op. cit. p. 334—335.

e vorba de o dispoziție structurală care stă înafară de factorul timp și care ascultă de legile propriei autonomii. De aceia reveria adolescentului nu poate fi înțeleasă fiind raportată numai la peisagiul sufletesc al omului matur, ci trebuie privită și în sine. Numai atunci, toate valorile absolute vor reintra în sfera existenței și, numai atunci aceste aspirații înalte, vor fi judecate după intenționalitatea lor interioară, iar nu după rezultatul și soluția eficace pe care o pot aduce ele. Căci judecate din acest ultim punct de vedere, toate valorile ar fi inversate în ierarhia lor și numai Donchijoții și tinerii ar mai umbla după „gratuitul” valorilor neutile, deși numai ei ar cunoaște înălțătatea atmosferă interioară a sufletului care-și îndreaptă privirea spre piscuri...

Anatole Chirceev

SONET Central University Library Cluj

*Umblăm să prindem veșnicii pe apă
Pescuitori de vise și senin
Ne poartă-acelaș limitat destin
Cu zâmbet și cu lacrimi sub pleoapă.*

*Se duc prietenii și alții vin,
In fiecare, ghiara morții sapă
Din leagăne pe drumul pân' la groapă
Noi bem nectar sau cupe cu venin.*

*Largi zări de Mare-albastră și de soare
Cu valuri repezi pentru'mbrățișare —
Noianul apei e adânc mormânt;*

*Oricât ne-am arunca vâslind pe Mare
Fricoși privim la țarmuri, după vânt,
Suntem legați noi robii de pământ.*

VOLBURĂ-POIANĂ NĂSTURĂȘ.

Trei poezii

De: **Corneliu Sav**

Copil de plugar

*Cât de mic mă simt și strin
Când mi se 'ntoarce gândul către sat,
Către copilăria cu cămașa de in
Până 'n gleznă
Și briptă cu presea de lemn.
Cât de sărac
Și ridicat din beznă
Mi se pare că răsar,
Când mă îndemn
Să te privesc în urmă
Copil de plugar.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
*Numai dudul dela poarta noastră
Cocoțat peste acoperișurile de paie
In mintea mea și azi se 'ndoaie
Legănat,
Aducându-mi visurile pentru depărtări.*

*Suflete, ți-aduci aminte
Atâtea întâmplări de joacă?...
Când te purtam la denii și la toacă,
La clopotul cel mare tras de palamar,
Colacul de pomană dela morți
Și multe, multe...
Copil de plugar
Și astăzi, pe toate cu tine le porți.*

Psalm păgân

*Pământule
Cu miros bun și reavăn,
Din tine am crescut sdravăn —
Cruce de voinic, —
Picioarele
De mic
Au supt ogoarele
Și mânil
In toate verile
Au strâns coapte grânile,
Iar în nopțile de toamnă
La cules de porumb
Am auzit
Bătaia inimii tale de plumb.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Presimțiri

*Cu mâni de pom
Imi zăruiește toamna
Aur ruginit.
In pragul casei mele
A mūrīt
O pasăre cu penele
Brumate.*

*De ce când trec
Cu pas tārīt
Pe sub șiragul pomilor bătrâni
Inima îmi scârțâie'n țâțâni
Și mă cutremur de vânt.*

CORNELIU SAV

Rahira

— fragment de scrisoare —

de Mircea T. Bandu

...De câte ori, Doamne, n'am stat cu gândurile duse departe, acolo la marginea eleșteului încremenit!... De câte ori nu-mi spuneam că tot ce făceam acolo e pur și simplu romantism, și încă dintr'acela cu care ne-am obișnuit să ne umplem golurile ce ni le lasă în suflet o împrejurare întristătoare din viață! De câte ori?... Și totuși trebuie să-mi spun astăzi că delirul dulce trăit aievea la malul umed al unui eleșteu, n'a fost romantism. Și mai puțin, deci, acel romantism hrană a adolescenților setoși de Necunoscut, de Absolut. Șederea mea, contemplarea mea extatică, acolo la hotarul țării populate de zâne, era mai de grabă o integrare, o regăsire. Acolo la malul eleșteului mă simțeam al meu, mă regăseam singur și total indiferent pentru toate celelalte realități. Era acolo ceva din liniștea ce premerge de obicei emoțiile mari. Imi plăcea să-mi spun că acolo mi se dă totul și că dincolo de acea realitate imediat înconjurătoare, nu este decât un imens și toropitor cenușiu. În Rahira eu nu vedeam o reîncarnare, ori vre-o omniprezență de esență superioară, ceea ce ar fi explicat totul. Eu vedeam în Rahira pe ea însăși și ceea ce îmi stârnea ea în suflet nu era altceva decât dorință, devoție, necesitatea imperioasă a posesiunii, poate, dar... numai atât.

Venea ușoară ca un fulg în unduioasa obscuritate a serii, în vestmântul ei aidoma unui borangic de paianjen. Seara era umedă și caldă. Totul te îmbia la odihnă, la inactivitate, la toropeală. Amândoi, fără preliminarii vorbite, doar prin nevăzute și tacite consemne, ne aruncam vestmintele departe de noi și coboram ușor, înfiorați, în apa liniștită și rece a eleșteului, ferindu-ne, parcă, să stărnim chiar cele mai mici vălurele. Pe urmă, involburarea fermecată a mușchilor în destindere, ne cuprindea victorios, brutal și atunci ne porneam la o întrecere de înot fără seamăn. Noaptea ne privea rușinată, violată de gesturile și mișcărilor noastre grăbite cari săgetau liniștea,

stârnind o stranie și anacronică melodie de viață, acolo la început de neguri. În apă, trupurile ni se apropiiau, ni se atingeau, se opreau o clipă tremurând de noutatea și fiorul acelei întâlniri, pentru ca apoi să se despartă și să se depărteze unul de altul, ca împinse de un resort, în ungherele păzite de trestii și neguri. Numai ochii — da, da, ochii — ne sclipeau aprins și avid, cu o cupiditate pe care nu ne-o putea stămpăra nimic. Se căutau unii pe alții ca două perechi de licurici, cu foame, cu chemări, ciudat de personali. Pe urmă, oboșiți, înotam la mal, zâmbindu-ne obraz în obraz și căutând să pătrundem cu flacăra ochilor până și cea mai ușoară învăluire a întunericului nopții. La mal, în culcușul de verdeață, prelungeam amândoi odihna, până sub prag de îmbrățișare. Apoi Rahira, în virtutea unei intuiții, ori a nu știu cărui superior instinct, simțea că sufletul meu dorește cu sete singurătatea integrală, măcar ipotetic, și atunci se retrăgea în cuibul de mușchi, nu ca să doarmă, ci ca să mă privească zâmbind, cu ochii fără acuități strălucitoare, ci plini de o caldă și mată fixitate care mă proiecta și mai mult în interiorul meu. Atunci mă simțeam iarăși al meu, singur, stăpân, dincoace de imensitatea cenușie. Aveam să-i mulțumesc, în extatica mea dăruire, nu numai o liniștire de simțuri, ori un crâmpeliu de intensă voluptate, ci însăși un mare și ultim echilibru de care întreg conglomeratul meu fizic și sufletesc avea nevoie spre a-și imprima prezența, ființa lui, în nopțile acelea. Nu știu de ce, iarăși, îmi încolțea un îndemn în inimă, mai întâi ascuns, apoi din ce în ce mai puternic și mai cuceritor, de a-i lua mâinile, de a-i le strânge la pieptul meu și de a mă lăsa, așa, cuprins de somn...

Era ceva în nopțile acelea, inedit; exotic și uluitor, care mă oprea dela orice gând strein. În acel calm urmat de liniștiri și uneori de ritmice tresăltări în adâncimea nopții, eu mă contopeam în preajma aceea de acuarelă, netrăind altceva decât o prelungă și voluptoasă moleșală... Negurile erau fără lună. Cum oare ar fi putut luna să întrecă acel Tot de perfecțiune? Nu putea. Și atunci, chiar la începutul serii, o vedeam cum se ascunde sfioasă dincolo de munți, alegându-și nocturna-i traiectorie pe alte poteci de cer. Pe noi ne luminau doar stelele... Acele mii și mii de licăriri de culoare imprecisă, luminează cu atât mai vie și mai veselă, cu cât tovarășa lor de sfat, luna, fugea să se ascundă rușinoasă în munți, lăsându-le de capul lor.

Dincolo de boltă părea că se deschid scânteieri brăzdate de îngeri.

Și, toate cele înconjurătoare ne trimeteau, acolo, în culcușul de mușchi și frunze umede de rouă, un imn de slavă, de veșnicie. Toate ne spuneau că suntem amândoi mijloc de fire, că numai noi suntem acolo, un crâmpeiu de viață...

Poemul se curma la ivirea zorilor. Aurora ne alunga de acolo cu porunci de foc. Aprindea tot orizontul, alungând stelele și năpădind eleșteul cu mii și mii de fântări. Soarelui nu-i era rușine de nimic. Se ridica puternic și obraznic, așa cum a fost întotdeauna, sfâșăind pânza de basm. De sute de mii de ani face acelaș lucru. El nu este sfielnic și nu se ascunde niciodată după munți, cum face câteodată sora lui mai mică — luna ci pornește în drumu-i albastru ca într'un marș de triumf. Visurile se destrămau în jurul nostru alene, greoiu, de abia ne despărțeam de ele, și ele de noi. Senzația puternică de plinătate, de fericire, care acolo părea că va fi eternă, îmi dădea un sentiment curios: doream ca efluviile liniștite care caracterizau existența noastră acolo, să alterneze, măcar odată, cu o mare tristețe. Și asta este una din ciudățeniile cu care ne-a înzestrat Firea. Dar... mă străduiam în zadar să sorb tristețe în țara aceea de vis.

— „De ce nu lași surâsul să se piardă în seara din pădure? De ce nu plângi? Dar oare ști tu să plângi? Ochiul tăi vioi și plini de acel torent de exuberanță moștenit dela cine știe ce strămoș rătăcitor, cunosc ei oare lacrima de durere? De ce oare îți doresc acest suprem privilegiu omenesc: să plângi? De ce? Tu, Regină a tinereții fără încruntări”...

Toate acestea le spunea gândul meu și firește că pădurea nu-mi putea răspunde, nici iarba, nici galbenul sânzienelor, nici zumzetul găngăniilor. Absența răspunsului așteptat, se greva în stratul meu sufletesc, matriță de etern, furând alte întrebări de felul acesta și lăsându-mă plin de ele. Pe potecile șerpuite în otavă căutam să o prind din fuga ei șagalnică, făcând să mă răsplătească suvoaie de răs.

Cum ar fi putut altfel să fie Rahira? Era doar fiica pădurii, o legănaseră cuiburile de mușchi, îi cântaseră paserile călătoare; găzele îi împletiseră răcoare de zăvoiu în jurul leagănu-lui ei mai nestemat decât al prințeselor de sânge. Învățase să cânte dela ciobanii rătăcitori, învățase să radă din neastâmpă-

rul plantelor și viețuitoarelor. O învățase marele Imprejur o slovă minunată, care îi deschidea cu ușurință înțelesul cărții mari ale Naturii. Și duioșia zâmbetului ei i-o dăruiseră porumbelii îndrăgostiți. Era ceva din Dumnezeu într'însa. Dar poate că e un sacrilegiu încercarea de a o descrie. Toți zeii miturilor se destramă, se topesc în albul norilor... Și Rahira era o zeiță... Ea trebuie să treacă dincolo de prezent, ca să poată fi găsită oricând, peste timpuri. Aidoma zeilor...

— „De ce nu plângi?...”

— „Nu știu să plâng.”

— „Dar ești femeie și ar trebui să cunoști lacrimile.”

— „Aș vre să plâng, căci toți oamenii plâng. De ce n'aș plânge cu ei? Dar nu pot, e ceva care mă oprește. Și apoi eu nu am lacrimi, eu am doar zâmbet. Eu știu surăde dar nu știu să plâng”... Tristețea ei, atuncea, era zâmbet și lacrimilor mele, ea le oferea răsplată mângâierea buzelor ei fierbinți.

— „Dar am totuși o inimă așa cum au toți oamenii. Și mă doare și pe mine când îmi pierd vreun prieten. Aș fi vrut de pildă să plâng atuncea când au omorât o păsărică pe aici aproape dar n'am făcut-o fiindcă nu puteam și fiindcă nu pentru aceasta mi-a fost sortit cel dintâiu plâns”

Imi lua mâna și o ducea la inimă, apoi alergam amândoi la marginea eleșteului iubit. Și acolo până la sosirea surorii nopți, ea îmi spunea basme, basme minunate... Când sfârșitul poveștilor se strecura în tăceri, mă întreba curioasă:

— „Ți-a plăcut?”

— „Povestești atât de frumos, îi răspundeam.”

— „Nu spui prea mult?”

— „Tu însăși ești un sfârșit de poveste. Tot ceiace spui, e viață din viața noastră, și este pentru întâia oară când viața omului poate trăi cu adevărat într'o poveste.”

— „De ce spui: „sfârșit”? Nu vreau să fiu un sfârșit ci un început. Pentru tine, pentru mine, pentru eleșteul acesta, pentru toată lumea și pentru toate vremurile”...

În fața ochilor mei uimiți, viața își schimba conturul, cortina Firii se ridica; noaptea își trimetea alene solii iar eleșteul învia... Basmul începea aievea...

*

Pe masa din cămăruța cantonului mă așteptau într'o învălmășeală de mansardă, cărțile. Cărțile mele de 'ntotdeauna, căile

mele scumpe spre Necunoscut. Dar ele nu mă puteau opri acum, ca altădată. Se aşternuse colbul pe ele şi parcă asta era ca o imputare pentru mine. Ca să nu mă ruşinez în faţa lor, le-am acoperit pe toate cu câteva ziare vechi şi-apoi am răsuflat uşurat. După ce dispăruseră sub greoaia haină a jurnalelor, mă simţeam mai liber şi descătuşat de jurămintele ce le făcusem odată cărţii. Bucuria de a o vedea pe Rahira, de a o avea în preajma mea, de a citi în sufletul ei ca într'o carte deschisă care ți se oferă descifrării — toate acestea — le înneca pe toate, le anula din capul locului... Chiar cărţile, dragele mele cărţi, erau pentru mine o existenţă amorfă, fără valoare. Pe malul eleşteului, mă aştepta cea mai frumoasă carte a vieţii mele.

Dar într'o zi, pădurarul m'a oprit în pragul casei şi mi-a vorbit. Grav, hotărât, aidoma unui sacerdot, păzitor de templu. Mi-a spus că e vremea să plec, să mă duc la oraş, să las pădurea, eleşteul, licuricii, stelele. Pe toate să le las şi pe Rahira să n'o mai văd... Am simţit în mine puteri de titan, m'am împotrivit. Dar în gravitatea privirii lui, eu am văzut — sau mi s'a părut că văd — o licărire de dezaprobare, de duşmănie. Şi atunci am ştiut că nu e bine să mai rămân, am ştiut că sunt un om din altă lume şi că trebuie să mă duc:

— „Mă voi despărţi cu greu de toate de pe aci...”

— „Ai să te obişnuieşti. Ai să uiţi repede totul, ai să ne uiţi şi pe noi, pe Rahira...”

— „Pe Rahira...”

— „....”

— „Da, da, fără îndoială”...

Ceva însă, se împotrivea cu ultimă zvâcnire, în mine. Ceva îmi spunea că fără să vreau, consimţeam la un sacrilegiu, că fugeam din faţa unui altar, că denigram pe Dumnezeu. Şi n'am îndrăznit să-i spun nimic Rahirei... În ziua aceea o răbufnire de vânt a luat ziarele de pe cărţi, lăsându-le să mă privească batjocuritor. Le-am lovit cu piciorul...

„Se teme pentru Rahira, gândeam. Se teme, ha,... poate să-i fie teamă şi pe drept cuvânt”...

Dar, trebuia să înţeleg totul. Şi trebuia să accept că acea seară va fi cea din urmă, acolo la eleşteul cu poveşti. În noaptea aceea, luna a îndrăznit să ne lumineze calea spre desimile

neștiute. Fiindcă Rahira, duh al pădurii, a chemat-o blând, cu un șuer fermecat. Apoi, m'a văzut altfel decât ca până aci...

— „In noaptea aceasta îți luceș ochii mai viu decât ori-când”... Simțeam un nod ridicându-mi-se până în gâtlej.

— „Și ai tăi Rahira, sunt izvoarașe diamantine”.

Ea vedea strălucirea ochilor mei dar nu știa că lacrimile pe cari cu greu le stăpâneam, le da o strălucire de viață în sărbătoare. Lacrimile...

Și în zori, eu am plecat. Ea poate dormea pe malul eleșteului, și el înfiorat de lașitatea mea. Aurora mi s'a părut tristă, iar trăsura veche și dărăpănată care mă ducea alene spre zidurile cenușii, părea că e un dric. Pe malul eleșteului, Rahira se deștepta din visuri, mângăiată de zorile sângerii ale verii. Și nu știu ce anume îmi spunea că în ziua aceea, Rahira va fi tristă și că în seara ce va urma, ea va plânge. Că noaptea aceea, va fi dată în întregime lacrimilor, ca o ofrandă... Fiindcă dacă nu ar fi așa, povestea ei nu ar fi frumoasă...

Văd aievea pe Rahira citind această frântură de răvaș și mă las muștrat de partea bună din mine... Calea dela noi până la ea, pe malul eleșteului, este atât de departe, încât nici un mijloc de călătorie nu mă mai poate duce acolo. Sunt lucruri cari apar atât de rar în viață... Te absorb și te orbesc cu frumusețea lor, ca pe urmă să te respingă brutal...

Dacă ți-am scris toate acestea, iubite prietene, însemnează că, liberându-mi gândurile, am vrut să izbăvesc un mit, un farmec. Dar cred că strădania mea a fost în van. Rahira îmi stăruie din ce în ce mai vag în minte...

Mircea T. Bandu

POEMUL PĂMÂNTULUI

de P. P. BELU.

I. SECETA.

*Lavă ferbinte, neconținută lavă,
A vărsat soarele din slavă.*

*Pământul s'a făcut fier;
Apele au secat;
Porumbiștile s'au sucit, galbene, spre cer,
Inrămându-se'n chenare de piper.*

*Nici un fulg de nor, dela apus la răsărit...
Singur muștele rele s'au înmulțit
Și aleargă să sugă sângele boilor,
Cu grumazu 'nșepenit
Și ochii mari, înjunghiați de sete...*

Curge nădușeala pe umerii albi, pe plete...

*Și-i umbra copacilor tot mai săracă,
Tot mai bolnavă, —
Pe zi ce se varsă atâta lavă,
Atâta otravă!...*

*

*S'au luat oamenii de grijă.
Orice zi îi arde'n piept, ca o schijă.*

*Măsoară cerul de dimineața până seara,
Dar nu găsec niciunde vreun semn:
Cerul e de lemn,*

*Aeru-i de lemn,
Copaci-s de lemn,
Pământu-i de lemn...*

Nici un semn! Niciun semn!...

*

*Cată vietățile adăpost sub orice zid,
Dar pretutindeni cenușiul le întâmpină hâd.*

*Casele înseși, fug sub acoperiș,
Cu Obrazele crispate de petriș, —
Iar el e alb ca pânza de stupă
Și parcă gata să ardă, ori să se rupă...*

*

*Și-s toate scăldate în foc până seara...
Cumpenile, slăbănoage, în loc să se întărească,
Parc'au început a se topi, ca ceara...*

*Nepăsătoare, Central University Library Cluj
Buruenile urite-au început să crească...*

II. RUGĂCIUNILE.

*Bătrâni cu bărbi de colilie
Cată deslegare în ani și pe hârtie.
Cărți bisericești, cărți bătrâne,
Cu miros de mucegai și de tămâe,
Răsfoesc mâini uscate, mâini de mumie...*

*Frunțile sunt gânditoare,
Privirile sfredelitoare...
Fața li-i ca tăciunile de întunecată.*

*Și tac!
Și, liniștiți, cată... cată...*

*

*Zi de Duminică, zi de sărbătoare;
Acelaş jar, aceeaşi grindină de soare...
Satul întreg, adunat la altar,
Cere Prea Bunului cerescu-l har.*

*Preotul alb se roagă umil şi cu foc,
In vorbe de smirnă şi de busuioc.
Toţi sunt pe lespezi îngenunchiaţi!
Toţi năpăstuiţi, toţi fraţi!...*

*

*Au pornit în urmă prapori şi icoane
Peste câmpuri, peste coaste dolofane...
Au îngenunchiat lanurile uscate, troiţele...
Moşnegii... bătrânele... fetiţele...*

*Păpăruşele s'au rugat toată după masa,
In ruga lor subţire ca mătasa:*

„Bumburel de-argint

„Varsă pe pământ.” University Library Cluj

„Ploită curată,

„De Domnul lăsată”...

*Au bătut apoi din nou bolovanii de fier,
Pământul de fier, —
Până când ochiul Domnului
S'a înduioşat, din Cer.*

III. PLOAIA.

A apărut întâi un nor pe vale,
Suflat ca o petală dintr'un măr domnesc.
Plămada de bujori și portocale
Vestea 'n amurg șuvoaiele ce cresc.

L-a observat un plod încălecat pe băț
Și a sărit cu murgul peste-un șanț.
Alt prichindel — spătos și tot clăbăț —
A dus din casă'n casă vestea ca pe-un lanț.

În urmă satul a eșit în uliți,
Privind — în mugure — minunea îngerească
Și ochii li s'au pogorît din negre sulii.
Și piatra feții prinse să zâmbească...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cu primul strop, întâia bucurie,
Și miros sec de piatră arsă'n aer...
Din norii 'nalți, cu cozi de colilie,
Torcea doar fir de apă negrul caier.

Buedea toată s'a trezit în ploaie
Și, re'nviată, a'nceput să caște. —
O rândunică 'n loc să se ogoaie,
Sbura, sub tream, ca piatra dintr'o praște...

*

Și noaptea'ntrăgă a plouat întruna
Și-a doua zi, păn soarele s'apună.
Tot șesul a'nverzit ca mătrăguna
Și s'a 'mbrăcat în smalț de verde prună.

Văzduhul, preschimbă în foi de-azur,
Râdea în sbor de rândunică — viorint —
Și erau veseli toți, de parcă aur pur,
Nu apă s'a vărsat în stropi de-argint...

*

Și-au pus copiii morile pe apă
Și se'nvârteau în vânt, tutele voioase...
Desculți, cu palmele făcute sapă,
Rupeau din șanțuri moi și argiloase.

Doar fulgere în brațele de pară:
Aci puneau o piatră, dincolo diguia un ram.
Departă s'arcuia blond curcubeu pe Țară
Și roș zâmbeau mușcatele la geam...

PAVEL B. BELU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Școala, învățătorul ei și „Astra“

de **Ludovic Ciobanu**, Inspector școlar

Impresii și reflexii din prilejul
întrunirii „Astrei Bănățene“ la Ora-
vița, cu o propunere în merit.

Președintele acestei instituțiuni de înjghebare recentă pen-
tru Banat, decurgând din intențiile profund motivate ale princi-
piului activ de descentralizare necesară privind funcțiunea uni-
tară a organismului „Astrei transcarpatine“, factor de certă
cultură umanistă și națională și organ de răspândire a culturii
în popor, este *Inspector școlar*, promotorul învățământului re-
giunii, adică o reprezentare a gândirii sistematizate și a profe-
sionalului schițat prin gând și prin simțire, pe un plan de mun-
că organizată, în vrerea neamului și a cerințelor lui de propășire.

Este un gând fericit acesta, de conciliere a profesionalului
cu pedagogicul și cu socialul, iar gândul este al *M. S. Marelui nos-
tru Rege*, cel mai ilustru gânditor ideolog și cel mai luminat
pedagog practic al țării.

Reținem ideea și-i preamărim întruparea fără de prihană

*

Învățătorul, om și educator, suflet și luminător, cale și în-
făptuire (cum a fost și Mântuitorul) în activitatea lui profesio-
nală nu poate stimula o desolidarizare, pe un plan disparat, de
ceeace este cultura și postulatele ei irezistibile, el însuși în com-
plexul individualității sale dinamice fiind o celulă, în care toate
funcțiunile sunt difuzate.

Difuzarea presupune o idee, o simțire de înfăptuit. Infăp-
tuirea este a învățătorului, cu originea ei în ideie, pe care ge-
neric o reprezintă „*factorul cultură*“, în mod normal și autentic.

Iată deci împlinită formula lucrării comune, tinzând la
înălțarea sufletului din om, la preamărirea neamului din care
descindem.

*

Neamul nostru trăiește prin credința lui, prin virtuțile lui străbune și prin buna lui știință de viață în omenie și în sbucium dus 'nainte, până la isbândă.

Credința în Dumnezeu și încrederea în vigoarea sufletului nostru neînfrânt le avem, nu din ideea unei abstracțiuni atavice concepționale, ci, din trăirea acestora prin veacuri, într'o autonomie majoră neinfluențată de nimic și, sporită în autoritatea ei vitală de însăși validitatea în interior a puterii lor profund creștine și naționale.

Răscolim străfunduri de veacuri și ne găsim pe noi în „cultura minoră“ a ființei noastre etnice, în caracterul tipic al individualității noastre permanente, în „matca stilistică“ a culturii românești.

Consolidarea temeiurilor de credință și de jertfă în constituția sufletului românesc colectiv, puterea generatoare de forme noi, de o gradată desăvârșire în manifestarea însușirilor lui organice și constructive, este o conformare în ordinea ei lăuntrică realității descrisă mai sus, este deșteptarea la conștiință prin acțiunea pătrunderii acestei realități în devenire, într'un timp biologic, istoric și psihologic.

Omul pe pământ este „o conștiință și un sens al existenței lui“ *).

Cum creiază cultura de azi aceasta conștiință și cum îndrumă acest sens al vieții?

Cine cunoaște drumul nu obosește, ne învață un proverb străin, iar noi cercetând cu dinadins realitățile ne dăm seama neimpresionați de aparențe că, obosim cu instituțiunile noastre de cultură, în cadrul static și inalterabil al persistenței lor intelectualiste, pe un suport de speculațiuni abstracte, activând un sistem de educație construit din concursul deasemenea abstract, al ideilor.

Ori, evoluția faptului sufletesc ne indică un proces cu totul deosebit, în funcțiunea conștientă a trăirii omenesti. Funcțiunea aceasta sufletească este rezultatul reacțiunii individului la mediu; un act de *voință*, deci.

Și numai din contactul individului cu medicul (interes biologic) reies seriile de *convingeri* și de *reprezentări*, al căror primat suntem obișnuiți să-l recunoaștem în momentul psihic al *reprezentării* scopului și în realizarea actului, mânat de sen-

---

*) Prof. Rădulescu-Motru: Conferință la Radio.

timent; iar din lupta individului cu mediul pot fi deduse toate fenomenele vieții lui sociale.

„Lumea din afară, societatea, nu este un conglomerat de chipuri bizare și acțiuni contradictorii, ci un tot omogen care-și are reacțiuni proprii și înțelegeri organice de lungă durată, trăind o dramă adâncă și sguduitoare“ (N. Roșu).

Școala-instituție, de proeminentă factură clasică, umanistă în comportarea ei ideologică, nu rezolvă *prin activitate*, introducerea individului în trăirea proprii lui vieți. Lipsindu-i cadrele și mijloacele de realizare, ea a rămas tot o formulă intelectuală, o noțiune concepțională, neclară și nedecisă, în spatele impunătoare *atitudini de viață*, răspicată și irezistibilă.

Ea nu poate da tipul de om cerut de societate, pentru că nu se întemeiază pe un ideal izvorât din viață, nu este o trăire în funcție de un ideal.

Numai viața intens trăită dă spiritualității popoarelor, viçoarea nesfârșitei vitalități active, și imprimă fizionomiei lor structurale, spiritul reînnoirii și al permanetizării puterii de ideal, intransigent și integral, în disciplina istorică a înălțării.

O nouă ideologie, deci a *muncii constructive* este necesar să pună școala în situația de a introduce omul în trăirea conștientă a vieții lui.

Concepțiile noastre despre realizările vieții, — spunea nu de mult, un ministru român al muncii, — sunt pline de naivitate și de misticism, două otrăvuri cari derutează poporul dela progres.

Metoda muncii nobile și creatoare este întemeiată pe realitatea practică a lucrurilor, pe combinațiile ei realiste. Pornim dela *activitate* care, stânrește un fel de sentiment, și de aci apoi la reprezentări, pentru a anima o realitate de disciplină a caracterului și a muncii stăruitoare.

Disciplina ei ni este dată pentru a ne cuprinde o nouă spiritualitate. O disciplină constructivă pe un fond real, așa cum este structura sufletului poporului român.

În ordinea acestei discipline, *procesul educațiunii* este o stimulare de imagini în mintea Românului, *prin trăirea actului*, nu prin reprezentarea lui.

Considerată astfel, întreaga educație este o *adaptare la mediu*, cu posibilități de menținere în viață pentru individ, pentru colectivitate, esențialul fiind *trăirea* însăși, în stadiul de evoluție a vieții în care se găsește individul, unitatea socială.

Totul este în funcție de aceasta evoluție; și, așa se explică cum individul, colectivitatea stau, de atâtea-ori și'natâtea cazuri, impasibili în fața reformelor a căror rost n'au ajuns să-l înțeleagă.

De aceea: un cuget clar, faptul evident, bunul simț și cunoașterea evoluției individului și a colectivității, să conducă munca noastră pozitivă.

Omul din popor face adaptarea la mediu nu prin realizarea actului material ci prin înscrierea de reprezentări artificiale, tari numai prin fondul lor abstract. Din reprezentări se nasc apoi planuri, teorii la sale, teorii cari nu cadrează cu experiența de viață, din care cauză se pierde mult și se realizează puțin, înflorind o cultură a speculațiilor abstracte, în detrimentul culturii adaptării la mediu?

Bibliotecile sătești, cari, nu se cetesc nici nu se înțeleg, tot aceasta înlocuire a actului realizat, cu reprezentări neînțelese și nesimțite, o indeplinesc.

Cartea introdusă în școală a înlocuit natura și dragostea pentru ea cu tot ce poate fi mai rigid pentru sentiment și neversimil pentru rațiune; a desființat rolul observației vieții în educația naturală a individului, trăirea în ambianța ei necesară, schimbând prin stări *representative* o lume întreagă și bogată care, se cere a fi cunoscută din *prezentarea* ei organică și materială.

Prin aceasta metodă s'a ajuns la o dislocare a individului din rostul său biologic, la o desfigurare a fizionomiei lui sufletești, a ființei lui organice și sociale.

Procesul acestei vieți și al utilității ei este ce trebuie să ne intereseze în cel mai înalt grad, în mentalitatea diferită a satelor, în structura lor specifică.

*

Și iată cum printr'o succintă referire, în termeni reali și adecuați, la constituția elementelor de bază a culturii sufletești și populare în raporturile ei cu însăși originea instituției primare care a născut-o, avansăm ideea unei cercetări ideologice și sociale și în domeniul psihologic și național al activității „*Astrei*”, atât în epoca de maturitate a sbuciumului colectiv de împunătoare încordare biologică, cât și în perioada de acută sensibilitate transformistă a frământărilor publice variate de azi.

„Astra”, zămislită din realitatea cea mai profundă a izvoarelor credinței și din puterea de viață a neamului nostru, a trăit și s'a afirmat în cursul impilărilor istorice, prin Divinitatea acestei credințe și prin realizările solidarității naționale inexpugnabile, animând o viață de pătrundere instinctivă a trebuințelor vitalității națiunii, a entuziasmului marilor indemnuri în lupta pentru recunoașterea aspirațiilor ei juste, și de prețuire a sacrificiului legendar care venea de bună voie, dela cei mici și dela cei mari, dela tinări și bătrâni, pentru triumful cauzei comune și drepte.

În aceasta ordine implacabilă a Destinului, *cultura* ca factor comun, rezolva prin caracterul ei teoretic inofensiv, un program vast de cerinți spirituale și naționale, postulate ale dăinuirii ființei noastre etnice inalterabile, iar prin luminosul ei subiectivism atavic cât și prin lirismul răscolitor de simțire devotată cauzei istorice a neamului, ea a înălțat la rang de dogmă transmisă generațiilor, apărarea neștirbită a fizionomiei sufletului românesc de totdeauna.

Sim. Sam. Moldovan:

**„Oravița de altădată și
teatrul cel mai vechiu din România,,**

Din aceeaș sârguitoare muncă a neobositului publicist bănățean Sim. Sam. Moldovan, s'a născut din nou o carte. Deastădată, pe lângă valoarea ei exterioară, lucrarea prezintă o importanță documentară de prim ordin, precum și dovada unei meticulozități de informație care face cinste și creiază un titlu real autorului. Este „Oravița de altădată și Teatrul cel mai vechiu din România”, o carte masivă de 348 pagini împărțite în trei secțiuni:

1. Oravița de altădată.
2. Cel mai vechiu Teatru din România, și
3. Analele Teatrului din Oravița.

Despre Teatrul din Oravița s'a scris mult. Ne amintim chiar de un studiu mai amplu, scris și publicat în Revista „Banatul” a d-lui Aron Cotruș în anul 1927, de către d-l V. R. Molin. Cunoaștem apoi articolele nenumărate privitoare la această chestiune. Dar față de acestea toate, trebuie să recunoaștem dela început că lucrarea d-lui Sim. Sam. Moldovan este cea mai completă, ea dându-ne o viziune clară și întregă, asupra împrejurărilor cari au precedat, ocazionat și urmat ridicării Teatrului din Oravița, cu toată istoria culturală care s'a înfăptuit în decursul celor o sută și mai bine de ani, în jurul său.

Ca geneză a acestei instituții, autorul ne dă întreaga înșiruire de împrejurări optime prin care a putut să treacă regiunea privilegiată a Oraviței din alte vremuri. Căci întreaga aceea mișcare culturală începută în zorii secolului XIX și-avea semnificația și caracterul de **firească evoluție**, în fața condițiunilor speciale de care s'a bucurat Bănatul de pe atunci (și mai ales regiunea Oraviței cu minele sale). Soarta a vrut că pământul Oraviței să fie bogat, subsolul său să fie depozitarul unor averi de miliarde, iar oamenii ce-l locuiau să fie ceva mai răsăriți, cu mințile mai deschise, iar cu ochii mai așintiți spre Apusul îndepărtat, decât cum au fost alții. Pe urmă, ceea ce a caracterizat complexul de viață socială de pe acele vremuri a fost o cooperare tacită și nu fără rosturi, între pătura românească muncitoare și celelalte naționalități conlocuitoare, cu deosebire cu nemții posesori ai unei culturi deja vechi și ajunsă la proporții universale. Și atunci, din această conturcare, din această ambianță specială (unde trebuie să în numărăm și pe celebrii bufeni și pe macedonenii imigrați pe aceste meleaguri) a răsărit luminoasă, ca o firească rezultată, o concepție obștească superioară, asupra organizării rosturilor sufletești ale unei societăți care în afară de munca grea, avea nevoie și de debușuri spirituale. Astfel s'au născut acele felurite societăți cu tot atât de felurite scopuri, astfel a fost posibilă aceea minunată conlucrare în vederea ridicării unui altar permanent Thaliei, astfel a fost posibilă crearea unei tradiții pe care și astăzi orăvițenii fără deosebire de limbă și crezuri, o revendică pe lângă un înalt grad de mândrie.

Cele mai vechi instituțiuni din întreaga Românie, se pare că aici, în acest colț binecuvântat de Dumnezeu cu toate frumusețile și cu toate bogățiile, sau înființat, spre pildă și imitare. Printre ele, pomenim **Cooperările miniere**, (1742) **fabrica de bere din Cielova** (1729), **gimnaziu cu patru clase** (1793), **monetărie** (1815), **cale ferată**, prima în sud-estul Europei (1846) etc., etc., și înfățișat: Teatrul (la 1817). Dacă majoritatea inițiatorilor și organizatorilor era germană (austriacă), aceasta n'a putut exclude pe aceea vreme participarea vie și spontană a păturei intelectuale românești despre care d-l Sim. Sam. Moldovan ne dă prețioase amănunte. Întâlnim în legătură cu toate înfăptuirile ce s'au făcut la Oravița în zorii secolului al XIX-lea, pe protopopul Petru Iorgovici, fratele lui Paul Iorgovici, Ion, Coșta și Dimitrie Demetroviciu, Vasile Petrovici de Ciudnovița, Ion Konstantiny, Prof. Dimitrie Constantiny, văd. Alexandru Șiaguna și alții, mare parte dintre ei români-macedoneni, imigrați în ținuturile Oraviței, oameni cu dare de mână și predispuși oricărui inițiativă frumoasă culturale. Mai târziu iarăși, întâlnim numele conducătorilor și membrilor „Reuniunii de Teatru și Casino”, „Reuniunii române de cântării”, „Cazinoului român din Oravița”, în mare majoritate români, chiar în asociațiile unde conducerea nu era românească. Astfel, în ritmul acestor preocupări, a fost posibilă ridicarea temeinică a unui Teatru și inaugurarea lui în prezența Impăratului și Impărătesei dela Viena, la 1817. Iar mai târziu, când în alte părți lumea nu se prea îndeletnicea cu cele sufletești, în 1874, „Musikalisches Wochenblatt” din Lipsca scria:

.... „este surprinzător că, pe când cvartetele de pian ale lui Brahms sunt considerate în Germania ca noutăți și se execută ca atare, în Oravița compozițiile lui de muzică de cameră și cântecile lui sunt cunoscute și apreciate de mult” *).

Tot astfel, operele genialului compozitor bucovinean Ciprian Porumbescu, îndrăgit atât de mult și astăzi de bănașenii Carașului, s'au tipărit întâia oară în Oravița, la anul 1879—1880, în editura librăriei române I. E. Țieranu. Bătrânul Irachle Porumbescu, tatăl neprețuitului compozitor al „Baladei” și operetei „Crai Nou”, într'o scrisoare către directorul școlar Gheorghe Dragoescu din Oravița, se exprimă amar:

„Și aceasta avizând la cele ce spui D-Ta despre singuratici diletanți și diletante, apoi și despre bravele coruri, i-am scris D-lui Alexandri.

„Ah, de n'ar fi București așa departe de Oravița!... o excursie a diletanților într'acolo... Dar ne-ar pune poate rău de rușinea Capitalei României că n'are românesc, ce are Oravița... și încă, cum afirmă și „Tribuna” pe Domnișoara Dragoescu”...

Este vorba aci de faptul că la București nu s'a putut primi opereta lui Ciprian Porumbescu, nefiind „puteri” pentru operete românești. „Crai Nou” s'a jucat întâia dată pe scena unui Teatru stabil, la Oravița, în 7 Ianuarie 1889 cu un ansamblu de diletanți. În scrisoarea al cărei fragment îl dăm mai sus (și pe care d-l Sim. Sam. Moldovan o publică în întregime) tatăl compozitorului exprimându-și tristețea că prezentarea operetei n'a putut avea loc la București, laudă calitățile diletanților și corurilor oravițene și mai ales pe Iulia Dragoescu, care a susținut cu mare succes partitura Dochîței. Încât, pentru bătrânul preot din Bucovina, succesul

*) Traducerea d-lui Sim. Sam. Moldovan.

nemaivăzut al operetei, și însăși reprezentarea ei, a fost o mare mângâiere sufletească...

Din anele Teatrului din Oravița, adunate și selecționate în mod cronologic, pe lângă cea mai mare îngrijire de d-l Sim. Sam. Moldovan, urmează o interesantă recapitulare. S'au organizat pe scena Teatrului din Oravița dela ridicare lui și până la 1937: 132 concerte, cca 1020 reprezentații teatrale date de către trupe de teatru streine de Oravița și cca. 215 reprezentații teatrale organizate de diletanții din Oravița. Mulți dintre acești diletanți mai trăiesc și astăzi și ei își vor fi amintind cu drag de acele timpuri pline de romantică frumusețe a strădaniilor pentru propășirea românească. Tot ei ne-ar putea povesti despre acea însuflețire a vieții românești de acum treizeci și mai bine de ani. Toate asociațiile cari s'au perindat la conducerea Teatrului din Oravița, au fost compuse în mare parte de români și chiar conduse de ei. Ceeace au realizat aceste asociații pe teren cultural-național, constituie un tezaur de care vom putea oricând să ne mândrim nestânjeniți. Fiindcă dacă la început acest templu de artă nu putea fi un titlu exclusiv pentru românașii Oraviței, apoi vremurile au arătat că în fața vigoarei native a românului orice realizare creatoare de valori i se subordonează. Și o frumoasă dovadă despre aceasta este cartea d-lui Sim. Sam. Moldovan. Trebuie să se recunoască deci meritul mare al acestui neobosit cercetător și scriitor, că a săvârșit ceea ce trebuia încă de mult să se săvârșească. Personal, recunoaștem a ceasta și îl felicităm.

MIRCEA T. BANDU.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Istoria Banatului de Polcovnicul Stoika

La muzeul Alexandru Saint-Georges din București, ce se află afiliat pe lângă Fundațiile Culturale Regale, sunt lucruri extrem de interesante.

În revista „Fruncea” din Aprilie, vorbind de acest muzeu am înșirat secțiunile și parte din materialul ce se găsește acolo strâns într-o viață de om cu dragoste de trecut.

Meleagurile transilvănene sunt reprezentate mai strălucit la secția numismatică.

Cu privire la Bănat însă am dat de un manuscris care cuprinde o istorie a Bănatului semnată de Ștefan Cristof de Stoika de Wenezel și Falkland.

În rezumat: acest istoric necunoscut a trăit între anii 1812—1878. A fost polcovnic sau colonel, apoi primar general al Bucureștilor. Căsătorit cu Zoe născută Făgărășanu. O fotografie a acestei ilustre perechi dovedește că ei făceau parte din aristocrația românească a vremii lor. -- Descendenții lor sunt distinși intelectuali români și trăiesc în București.

— **Manuscrisul** este în folio și are 95 de file, adică 190 de pagini numerotate de autorul lui.

Studiul e împărțit în patru părți și are ca motto un citat din evanghelistul **Matei, cap. II. vers. 6.** „Și tu Betleeme, pământul Iudei, nici cum nu ești!”.

Partea întâia cuprinde istoria Bănatului din timpul când ca provincie romană alcătuita o parte a Daciei Ripensis, — până la anul 1454. Celelalte trei părți nu au mai fost scrise.

De altfel studiul, scris în cirilice, este documentat, și susținut de citate și trimiteri bibliografice la: **Plinius, Horațiu, Dio-Cassius, Eutropiu, Martinus, Polonus, P. Pray, Hansizius, Sozomenius, Aventinus, Eginhardus, Timon, Severinus, Istvanfy, Thworocz, Bonfinius, Wagner, Szentiany, etc.**

De istoria lui Griselini nu avea cunoștință, de fapt pentru acea epocă nu se putea referi la el, decât la cei ce tratează vremile de triumf roman asupra acestor părți azi de noi locuite.

Dacă numai atâta putem scrie acuma despre acest manuscris se datorește în bună parte și faptului că muzeul în al cărui inventar se află manuscrisul istoriei de Stoika, încă nu și-a deschis porțile ca să aibă publicul acces pentru cercetare.

Cu multă bunăvoință mi-a fost îngăduit să-l parcurg, dar numai mie personal, fără să pot fi înlocuit de alt cineva pentru a-mi transcrie și trimite manuscrisul aici în Timișoara, unde preocupările profesiei mele mă țintuesc.

Aș dori ca bunăvoința ce mi-a arătat d-l **Saint-Georges** mie, să fie acordată studentului bănățean **Dimitrie Ion Suci**, (dela Istorie), care arată îndemănare și înțelegere față de trecutul Bănatului.

Regretul meu de a nu mai putea continua citirea manuscrisului lui Stoika, precum și studiul vieții sale prea interesante cred că se subînțelege, chiar dacă nu l-aș înregistra aici în acest act de „lăsământ”.

Prietenia cu care mă onorează d-l **Al. Saint-Georges** va ști să aprecieze...

AUREL BUGARIU.

Mircea Streinul: „Ion Aluion“ roman

(Editura Mitropolitul Silvestru, Cernăuți)

Auzim vorbindu-se mereu de o mult așteptată descentralizare a culturii, fapt care de câțva vreme ne-a captat complet luarea aminte, dar nu cred că acest lucru este pus în practică mai minunat decât în Bucovina iconarilor, în Bucovina arboroseană care freamătă de forțe tinere și care ne dă zi cu zi dovada potențialității sale creatoare. După Cluj, mișcarea literară bucovineană — în ritmul acestei reale descentralizări de care vorbim — ne prezintă o surprinzătoare ascendență față de celelalte mișcări literare „provinciale“ și acest fapt, deși ne pune oarecum în inferioritate, trebuie să-l recunoaștem. Printre promotorii literari bucovineni ai generației tinere, trebuie înnumărat ca vrednic ostaș, Mircea Streinul care, mi se pare, nu a împlinit încă treizeci de ani dar care are la activul său nu mai puțin de nouă volume editate și publicate, primite toate cu elogi de critică — unul distins cu premiul de poezie al S. S. R. pe 1934 — iar în pregătire vre-o treisprezece! Este o uluitoare forță de muncă de care aproape că te înspăimânți. Că Mircea Streinul excelează și calitativ, nu numai în cantitate, despre aceasta ne adeverește din nou recenta-i carte, asupra căreia vrem să spunem câteva cuvinte: „Ion Aluion”...

Dela început, ceea ce trebuie spus despre ea, e numai laudă. Fiindcă dincolo de una sau două stângăcii care, foarte rar dealtfel, fac fraza ne alocurea greoaie — rezultat al muncii neîntrerupte, probabil — „Ion Aluion” ne vestește nu numai pe poetul, ci ne dă semnele sigure ale unui mare talent epic în devenire. Poate mai mult. Nu știu dacă Mircea Streinul dispune sau nu de o apreciabilă informație filozofică și de o cunoaștere integrală a fenomenului psihologic, dar fapt este că, pe lângă mijloace simple, d-sa reușește să contureze splendid tipuri psihologice de o rară veritate. Pentru un scriitor de vârsta d-sale, acest fapt este desigur un mare avantaj, fiindcă ceea ce mai rămâne de făcut nu este o greutate pentru autor. Limba bogată pe care parcă o mănuește cu o mistrie fermecată, ne dă dovadă că tot ce e mai necesar în acest interesant caz de creație, este doar o mai îngrijită triere a termenilor, pentru a se evita împerechieri de vocabular prea originale. Incolo, ne pare că se integrează într-o categorie superioară care îi face cinste...

„Ion Aluion” este un roman în care veridicul se împletește fericit cu fictivul. În post-fașa pe care autorul o dă la sfârșitul cărții, găsim o delicată justificare care explică deplin aderența și nervozitatea cu care probabil a fost scrisă această istorisire impresionantă. Printre altele, ni se spune în această post-fașă:

„Subiectul romanului de față nu e inventat. Ion Aluion a trăit, în comuna Cuciurul-Mare, unde a fost spânzurat, în decursul războiului mondial pentru „inaltă trădare”. Am crezut de cuviință să schimb numele eroului”...

apoi

„Relatarea riguros exactă a cazului din Cuciurul-Mare se găsește într-o documentată lucrare a d-lui prof. Theodor Bogdan asupra „presiunilor îndurate de populația Bucovinei din partea autorităților austriace între anii 1914—1918. Numele real al wachtmeisterului asasin e Iohan

Drescher. Respectivul s'a sustras pedepsei în urma unui certificat medical obținut dela un medic desigur inconștient și, pare-mi-se, trăiește (și astăzi) — după cum am fost informat — la Brăila. C. S. părintele arhimandrit Dionisie D. Burac (parohul Avacum din această carte) mi-a istorisit de multe ori cu lacrimi în ochi, drama ce-a cutremurat sufletele bieților țărani din Cuciurul-Mare“.

Intreaga acțiune a romanului se petrece în numai 24 de ore. Copilul Ion Aluion, feciorul lui Anton Aluion și al Teclei, este surprins de wachtmeisterul Dreher, întâlnind în câmp și vorbind cu conducătorul unei patruli de ruși. În plin războiu, satul Cuciurul-Mare se află între două fronturi, iar în clipa când începe acțiunea romanului, el este încă sub stăpânirea austriacilor, reprezentați prin câțiva jandarmi comandați de Dreher. Wachtmeisterul pune pe jandarmul Honig să-l aresteze pe bietul Ion Aluion pentru „înalță trădare“ și după ce îl bate îngrozitor, născocind fel de fel de torturi, îl închide într'un beciu, căutând o modalitate de a-l extermina cât mai „legal“. Este cuprins de un fel de beție de cruzime și bestialitate, pe care peana autorului ne-o dă ca principală trăsătură psihologică a acestui dement. Dreher silește pe primarul rutean să „judece“ pe Ion Aluion și să-l condamne la moarte, nefiind altă autoritate mai înaltă în sat care să facă aceasta. Astfel, bietul copil, o făptură de cincisprezece ani, întru nimic vinovată, este sortit pieirii, cu toată împotrivirea disperată a Teclei și a părintelui paroh Avacum. Nimic nu poate împiedica desfășurarea dramei, nici măcar înfăptuirea speranței că rușii vor ocupa satul. Noaptea wachtmeisterul Dreher coboară în beciu și pentru a-și satisface pornirile bestiale îl bate din nou pe Ion, torturându-l în fel și chip, exasperat de faptul că băiatul nu vrea să țipe cu nici un preț. În bătaia îngrozitoare, îi scoate și un ochiu. În care timp, Tecla, mama copilului, se roagă în biserică pentru mântuirea copilului ei. Mai apare apoi Rozalia, amanta gândurilor anilor fragezi ai lui Ion Aluion, Ea vine să-l scape pe Ion dar văzându-l atât de desfigurat se îngrozește și fuge, spre durerea bietului copilându care până aci cu toate torturile nu simțise dureri. Il insensibilizase nedreptatea ce i se făcea și ferocitatea de bestie a wachtmeisterului Dreher. În acest iad dogorit și de o secetă arzătoare care se prelinge tot timpul acțiunii ca un leit motiv justificativ al tensiunii psihice anormale în care se află toate personajile romanului, Ion Aluion găsește totuși mângâiere în omenosul Honig, jandarmul k. u. k. La un moment dat, acesta îl amenință pe Dreher că îl va omorî dacă nu contenește cu torturarea sârmanului prizonier. Noaptea trece însfârșit, și chinurile lui Ion Aluion se sfârșesc; este condus la spânzurătoare și executat..

Acesta este subiectul romanului. Cu toate că, în aparență el pare oarecum banal și lipsit de acel inedit integral care marchează de cele mai adesea ori reușita unei cărți, Mircea Streinul a știut să exploateze în așa fel diversele momente ale acțiunii cât și justificarea psihologică a personajilor, încât cartea se citește cursiv și cu un interes egal până la sfârșit. Paginile în care ni se povestesc torturile îndurate de Ion Aluion, paginile în care ni se arată spânzurarea lui și acel proces sufletesc în timpul agoniei eroului, sunt demne de peana unui romancier cu posibilități

universale. Ca și acel minunat portret psiho-patologic al wachtmeisterului Dreher.

Maturitatea și sobrietatea cu care sunt scrise pasagiile privind eroticul, denotă nu mai puțin un mare talent. Pentru ilustrarea acestui fapt redăm un pasagiu pe care îl socotim printre cele mai fericit realizate:

„Tecla se măritase la șasesprezece ani.

„De când îi lipsea bărbatul, carnea o chinuia uneori, noaptea, dar își strângea pumii și nu se dădea supusă. De câte ori nu i-au bătut flăcăii la fereastră! — însă nu li s'a răspuns nici odată, deși nopțile, mai ales cele de primăvară, erau afurisit de turburătoare în tăcerea lor de liliac înflorit sau de iarbă fragedă, la 'ntăia coasă”.

Unde se mai vede și simplitate sănătoasă a descripției, ceea ce constituie autorului alt titlu.

Sau în scena teribilă a agoniei. Agonia și moartea spânzuratului care intră în nimicnicie pe poarta largă a unei voluptăți supreme și scump plătite. Mircea Streinul știe să dea unor asemenea pagini acea căldură plină de simpatie care ne pune astfel într'o lume surprinzător de veridică, situându-se pe un plan cu mult mai ridicat și privind lucrurile degajat de orice tentație de a se lăsa imaginației. Fiindcă deși „Ion Aluion” nu este o carte de produse imaginare, dintr'o lume exclusiv a plăsmuirilor, ea se aliniază totuși în șirul cărților bune ale literaturii noastre mai noi. Fără să vrem, ne gândim la „Pădurea spânzuraților” a d-lui Liviu Rebreanu, care ce e dreptul, scrisă mai sobru, nu permite o comparație mai adâncită. Totuși trebuie să remarcăm, cântărind doar sfârșiturile ambelor cărți, că alături de sobrietatea scrisului d-lui Liviu Rebreanu, Mircea Streinul pe lângă aceleași teme, aduce o notă oarecum revoluționară, afectivă și foarte personală, care pentru noi nu este lipsită de interes. Evoluția astfel concretizată este de așteptat că tânărul și proaspătul romancier va pasi pe aceeaș parte pe care cu câțiva ani în urmă sursele și posibilitățile titanice ale lui Liviu Rebreanu a trasat-o, arătându-o ca singură și cea mai prețioasă cale pentru devenirea în universal a romanului românesc.

În aceeaș carte, pentru complectarea celor aproape 300 de pagini, Mircea Streinul ne mai dă o nuvelă, scrisă acum un an, care nu mai puțin ne-a deșteptat interesul. Nuvela este relativ lungă, iar acțiunea stranie și cu totul particulară — particularul se vede a fi de aci încolo o calitate a d-lui Mircea Streinul — se petrece în timpul unei singure nopți. Autorul are o predilecție deosebită pentru acțiunile strâne și analitic deplin controlabile, pe care și-o satisface și aci. În decurs de 24 de ore, el situează subiectul și tot în cadrul acestei unități de timp, el dă rezolvarea conflictului. Aidoma tragediilor antice. Nuvela are titlul: „Cazul profesorului Ipatie Hrisant” care spre deosebire de „Ion Aluion” ne duce dela începutul lecturii într'o lume de plăsmuiri, aproape în fantastic.

Ipatie Hrisant, profesor de latină la un liceu din Cernăuți, se găsește într'o seară de iarnă în prada unor neliniști neînțelese cari îl fac să renunțe la muncă și să rătăcească prin oraș. Pornește în neștire cu obsesia că gazda lui ar fi fost asasinată, până ce o întâlnește pe stradă. Trece apoi în alt făgaș de gânduri bolnave și la un moment dat întâlnește pe Alina, femeie stranie, spirit abia ieșit din mormânturi, strigoiu con-

damnat să rătăcească mereu în căutarea unui iubit care să o urmeze în lumea ei de umbre, scăpând-o de neîncetata ei rătăcire. Fac cunoștința și merg amândoi într'un restaurant mic, unde nici cinicul Vasilescu, un prieten al profesorului, nu izbutește să alunge vraja morbidă care îl cuprinde pe Hrisant. Fără preget își mărturisește iubirea. Alina i-o primește dar îi dă să înțeleagă, trist, că odată cu ivirea zorilor, ea nu va mai fi a lui. Ipatie Hrisant o conduce până la poarta cimitirului, unde ea dispore ca să se coboare în cine știe ce cavou pierdut, iar el, senin și plin de luciditate, oferindu-se jertfă pentru izbăvirea Alinei, își deschide vinele dela mână, scriind cu degetele însângerate, pe zidul cimitirului: „Așa sfârșește o mare dramă”. (Un sfârșit de nuvelă cam strident ce dreptul, dar nu lipsit de inedit). Motivul sinuciderii se pare că este mult amplificat de conștiința nimicniciei întregii existențe, câștigată în micile mizerii ale vieții și plictiselile de toate zilele astfel că întâlnirea cu Alina rămâne ceva simbolic, ceva ce i se oferă de Dincolo, pentru a fi izbăvit de frământările vieții. Concepția cu care a fost plămădit subiectul nuvelei, nu este lipsit de straniu. Prin fantasticul ei, Alina ne amintește pe „Domnișoara Cristina” a lui Mircea Eliade, cu care se pare că are anumite aderențe de o veritabilă identitate. Ceea ce vrea să ne arate Mircea Streinul, după cum însuși ne spune într'o notiță, este împrejurarea că fiecare în lume, are o taină ori o rancună care-i macină existența, cancer față de care nu există izbăvire decât în neant, în moarte. Problema este interesantă și cred că până la o soluționare definitivă, comportă discuțiuni...

Privind retrospectiv cartea, „Ion Aluion” și „Cazul profesorului Ipatie Hrisant” ni se arată ca un fel de celebrare a durerii, fizice ori sufletești, fapt care îl situează pe Mircea Streinul în ochii noștri pe o pozițiune aproape dostoevskiană.

Cât privește limba întrebuințată, avem aci un caz interesant și evident de lectură vastă, cu întinse posibilități în interpretare și nuanțări. Mircea Streinul are ceva din substratul inițial al creatorului de opere masive și, personal, credem că viitorul va veni să adeverească această credință a noastră. Fiindcă după semnele evidente de până acum, el ne arată că tot ceea ce îi mai trebuie este acea efervescentă condiționată de o lungă trăire omenească, pentru a ne da o operă cu adevărat epocală. Și credem că nu exagerăm.

MIRCEA T. BANDU.

C. ARION: „Cneji români, contribuții la studiul lor“ (1938)

În mod tot mai des, paralel cărților literare, apar și studii serioase de istorie propriu zisă și studii bibliografice care sunt de valoare indiscutabilă pentru întregirea potențialului unei epoci, disecarea unui scriitor în cele mai intime fibre ale gândirii sale, sau — mai ales — lămurirea unui timp cu stadiul său gregar, răsfrânt până acuma prea succint și insuficient în istorie spre a fi apreciat după cum s'ar cuveni.

Istoriografia are meritul de a proiecta lumină asupra unui trecut în mare parte neglijat și rămas obscur în negură de vremi, — astăzi în ceiașă ne privește, este datorită vitregiei prin care am trecut ca popor.

Astăzi, — fiind la noi acasă, — s'au ivit împrejurări binevenite studiilor ajungându-se și la editarea valoroaselor opere de istoriografie. Înțelegerea a coborât din înalt îndemn și a găsit reazimul în editura fondată de Domnul Țării. Mijlocul acesta fiind și el asigurat, studiile văd tiparul fără să mai întâmpine surpriza stupidelor recomandări de odinioară ale asupritorilor streini de sufletul românesc, ca opera să fie dată pradă focului. — Ce triste vremi au apucat lucrările istoricilor lui Șincai și Maior!...

— Avem acuma în față un recent studiu asupra unui important capitol nu numai din istoria vechiului drept românesc, ci din însăși structura de bază a plaiurilor românești din Ardeal și Banat începând dela diploma din anul 1247.

D-I Dinu C. Arion, conferențiar universitar, a dat acest aprofundat studiu, ca urmare la cele scrise anii trecuți în revista „Convorbiri literare”. Analizează aprofundat, pe baza textelor și documentelor, instituția chinezatelor din Ungaria de altădată, rămânând ca într'un nou volum ce ca apare, să dea la lumină aceeași instituție, cum a trăit ea, în Muntenia, în Moldova, în Polonia și Sârbia de azi.

Viața românească dela noi a trăit intens trecutul care a fost al său după cum ale sale au fost și locurile ce le locuște dela început de tot. Domnitorii cari ne-au stăpânit au ținut socoteală de majoritatea care o forma, în bloc compact, elementul românesc, — deaceia a căutat să-și apropie prietenește pe cei mai de seamă din „valachi” și să le dea prerogative asupra cnezatelor lor, ajungând chiar la acel „*jus valachicum*”, care se aplica în cele „*septem sedium valachicum*” de pildă. Formau un capitol special privilegiile judecătorești ale valahilor noștri, ca și obligațiile lor militare.

Locul și rolul chinezatului românesc nobil, a fost foarte important în Ungaria regilor angevini.

Bază a străvechii situațiuni a chinezilor nobili era proprietatea pământului. Acest fapt explică străvechea existență a nobilimii românești din Ardeal și Bănat.

Chinezatul nobil era transmisibil prin ereditate. Caracteristică este evoluția familiei chinezilor din Mutnic.

Spre deosebire de chinezatele robile, se deosebesc cnezatele de castră și chinezatele comune, cu chineji comuni, după cum de altfel era

o deosebire și între iobagi, după cum și pe a cui moșie se aflau: iobagi ai regelui, iobagi originari, și iobagi ai nobililor.

Studiul d-lui Arion poate fi integrat și în falanga celorla menite răsturnării teoriilor ungurești (cu date false) ce vor să schimbe istoria după plac spre a redobândi ceiace nu le-a aparținut niciodată.

Deci rolul acestui studiu este de dublă valoare: și istorică și documentară asupra vieții românești din fosta Ungarie.

Socotim că profesorii secundari de istorie vor ține seamă de acest op și pe lângă că-l vor recomanda elevilor claselor superioare, vor înregistra cu el datele ce le oferă, în mod pauper, manualele didactice. De altfel din istoria dreptului românesc sunt multe date cari nu au răzbătut, deși e foarte necesar să fie cunoscute de intelectualii noștri de mâine. — Prin strădania tuturor ele sperăm să fie puse la îndemână, ca fiecare român să își aibă bagajul de documentație națională care să-i dea încredere și mai mare în destinul acestui neam al nostru românesc și nobil prin sânge și origine.

AUREL BUGARIU.

**SERBAREA ZILEI DE
1 DECEMBRIE**

In fiecare an organizațiilor Astrei le-a revenit cinstea să ia inițiativa comemorării unirii Ardealului și Bănătului cu Țara Mamă.

Anul acesta se împlinesc 20 de ani dela acest covârșitor eveniment istoric. Despărțămintele și Cercurile Culturale ale Astrei Bănățene să-și pregătească deci serbările cu încă mai multă râvnă și din timp. Se va raporta Regionalei programul acestor comemorări festive.

„PĂMÂNTUL” — a. VII. No. 190
— Călărași, 1 Oct. 1938 — Director
Eugen Cialăc.

In acest număr semnează Teodor Scarlat, M. Brateș, N. Ladmis-Andrescu, C. Săteanu, G. M. Vlădescu, Miha Dragomir, F. N. Gheorghe-Grădiștea, Traian Stoica. „Vitrina” bogată în note de Eugen Cialăc.

N. I.

**Insemnări Ieșene Anul III. Vol. VII.
No. 6 și No. 8.**

Dela versuri la proză și dela cronică la articole de specialitate, slova „Insemnărilor ieșene” se menține la acelaș rol important de popularizatoare de cultură. Sarcina noastră aici nefiind aceea de a scoate la iveală structura și temeiul ideologic al revistei, care lucruri se pot ghici de altfel foarte ușor din numele conducătorilor ei, ne mulțumim să spunem câteva cuvinte despre conținutul

ei, lăsând pe alții să scoată vreun tâle inedit, ori cine știe ce învăță-minte. Ne oprim mai ales asupra fragmentului din „Catiheții dela Humulești”, dramatizarea Amintirilor din copilărie ale lui Creangă, care poartă cu sine, presărate peste tot locul, expresiile dulci proprii limbei lui Creangă realizându-se minunat culoarea locală din Amintiri. Este semnat de I. I. Mironescu. De asemenea sunt de remarcat versurile — cele bune — ale d-lor Lesnea, Pogonat și acest sprințar ecou al morții neuitatului Topârceanu, scris în metru preferat al regretatului poet moldovean; semnat de V. Cucu:

Plâng la soare și câmpie,
Gâzile și florile...
Vântul dinspre deal adie,
Agitând colorile...

O furnică mititică

Se oprește din carat:

— „Soro dragă, mor de frică,
— „Este oare adevărat?”...

— „Cum să moară?”... spuse-o fragă
Ridicată pe un pripor:
— Topârceanu nostru dragă
Este doar nemuritor,

Stai și tu și te socoate!”

— „Cică serie la ziar...
— „Nu se poate, nu se poate:
E greșeală de tipar”.

Cele două caiete sunt completate de câteva cronici externe semnate de d-nii N. Dașcovici, N. P. Smochină, de o spirituală și savuroasă „Cronică plastică” datorită d-lui N. N. Tonitza și de numeroase recenzii și cronici.

GÂNDIREA An. XVII. No. 7.

Fiind închinat împlinirii celor 150 de ani dela nașterea lui Schopenhauer, numărul 7 al Gândirii, din acest an, aduce în fruntea sumarului său: „La aniversarul lui Schopenhauer”, cuvântarea dl-ului Prof. I. Petrovici, ținută la Academia Română. Pe lângă o succintă trecere în revistă a operei și concepției marelui gânditor german, cuvântarea cuprinde și prețioase date cu privire la influențele pe cari le-au exercitat operele lui Schopenhauer în cultura românească a secolului XIX, cultură care se găsea pe atunci în plină fază a maturizării.

Versurile d-lor Virgil Carianopol, Vintilă Horia, un fragment scris de d-l Victor Ion Popa intitulat „Cuviosul Pătapie Desăgareful” și un interesant studiu datorit d-șoarei Olga Caba, „Câteva figuri din poezia medievală în Langue d'oc”, completează partea de autentică valoare a revistei.

Cronicele, puține la număr dar în linia cunoscută și proprie Gândirii, sunt semnate de d-nii Nichifor Crainic și Ovidiu Papadima.

M. T. B.

„FRUNCEA” — An. V. No. 25.

Revista d-lui Nicolae Ivan aduce cu acest număr, un select material din care relevăm eseul d-lui Anatole Chircev: „Cultură și civilizație și un interesant articol datorit d-lui Aurel Bugariu, intitulat „Renașterea barbară”. În partea destinată actualităților, mai citim: „Un mare succes de etapă, articol ocazional scris de directorul revistei și o schiță-reportaj „Un Regat fără regi” semnat de d-l Mircea T. Bandu.

C. S.

ARHIVELE OLTENIEI. (Publicație bimestrială, Anul XVI, No. 92—94).

Un volum masiv de aproape 300 de pagini, cuprinzând un material foarte variat și de valoare. Pentru Oltenia, această publicație de înalte preocupări culturale formează un capitol mare și prețios despre care desigur se va vorbi într-o viitoare istorie a culturii românești. Condușă de D-l Prof. Fortunescu, revista se bucură de multiple colaborări. Materialul este împărțit în ceeace privește: 1) Oltenia arheologică; 2) Oltenia istorică; 3) Oltenia literară-artistică; 4) Oltenia culturală; 5) Note și comunicări și 6) Recenzii.

Remarcăm o minunată dramatizare datorită d-lor Radu Gyr și N. Milcu „Floarea lui Sânzien”. Judecată după acest fragment, piesa în întregime ei pare a avea o valoare reală.

M. T. B.

„Plaiuri Săcelene” — a. V. No. 7—8 — Satulung-Săcele, Iulie-August 1938 — Redactor Victor Tudoran.

Un remarcabil studiu biografic asupra Episcopului Caransebeșului Nicolae Popea semnează Pr. Gheorghe Șerbu. Mai semnează Elena Farago, N. Moroianu, Valeria Calciu, Victor Tudoran, Gh. Vrabie, Mitică Petcu, Victor Ion Critu, Ion Pălănea.

„Plaiuri Săcelene” este un interesant exemplu de reușită revistă regională.

N. I.

Expoziția Littecky-Krauss. D-l Littecky a expus zilele trecute în sala de expoziții a Palatului Ferdinand, un număr de pânze care ne-a arătat din nou că predilecția pictorului în alegerea subiectelor nu s'a schimbat întru nimic. Peisagiile timișorene aduc o slabă contradicție la această afirmație a noastră. Subiectele d-lui Littecky au rămas tot oamenii și

peisagiile Țării Oașului, subiect cu inepuizabile resurse, ce e dreptul.

Peisajul d-lui Littecky este ca întodeauna însoțit, culorile fiind de o virulență aproape ireală. Ceeace totuși trădează multă viață și o sete de efecte nestăvilită.

Progresul d-sale real l-am găsit însă în portrete, unde într'adevăr dispune de efecte surprinzător de simple și adevărate.

În aceeaș sală a mai expus d-na E. L. Krauss câteva desene în creion și peniță.

M. T. R.

O nouă traducere a „Infernului” lui Dante.

Aflăm din presă că în urma unei munci de câțiva ani, d-l Dr. Țundrea ar fi reușit să traducă o parte din opera adâncului poet florentin și că lucrarea încă în manuscris, s'ar bucura de aprecierea d-lui N. Iorga, care i-a și acordat o prefață. Ceeace ar trebui să urmeze, este fără îndoială tipărirea operei. Suntem siguri că

ea va fi un eveniment important. După traducerile lui Coșbuc și a d-lui Marcu, este de așteptat că ne vom afla în fața unei lucrări care va purta cu sine oarecari caractere de superioritate. Rămâne să vedem aceasta.

Până atunci, faptul merită a fi relevat deși nu poate avea decât caracterul unui zvon literar. Noi așteptăm cu legitimă curiozitate și emoție apariția traducerii.

M. T. B.

„Viața Basarabiei” — a. V. No. 10. — Chișinău, Octombrie 1938 — Director Pantelimon Halippa.

Teodor Porucic reproduce rezumatul unei cronici interesante din punct de vedere bănățan: „Letopisul Satului Cruzeni” — dela granița regiunii E-caterinoslavului — arată că această localitate a fost întemeiată în 1752 de Români din Bănat și Ardeal. S'ar cuveni ca acest document să fie confruntat cu cele ale emigrărilor bănățene din sec. XVIII.

N. I.

„LUCEAFĂRUL“

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A ASTREI

Apare lunar, sub direcția unui comitet de redacție.

Redactor responsabil: Prof. Tr. TOPLICEANU

CUPRINSUL:

	Pag.
<i>Sabin V. Drăgoi:</i>	Contribuțiuni la cunoașterea muzicii românești 1
<i>Grigore Bugarin:</i>	Trei sonete 12
<i>Volbură Poiană Năsturaș:</i>	Căutător de aur (poezie) 14
<i>Anatole Chircev:</i>	Din lumea tinerească 15
<i>Corneliu Sav:</i>	Trei poezii 30
<i>Mircea T. Bandu:</i>	Rahira 32
<i>Pavel P. Belu:</i>	Poemul pământului 38
<i>Ludovic Ciobanu:</i>	Școala, învățătorul și Astra 43
<i>Cronica:</i>	<i>M. T. Bandu:</i> S. S. Moldovan: „Oravița“ 48
	<i>Aurel Bugariu:</i> Istoria Banatului . . . 50
	<i>M. T. Bandu:</i> M. Streinul: Ion Aluion 52
	<i>Aurel Bugariu:</i> C. Arion: Cnejii români 56
<i>Note:</i>	<i>N. I., M. T. B. și C. S.:</i> Reviste expoziții 58